

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

ORHANGAZİ İLÇESİNDE VE KÖYLERİNDE
OSMANLI DÖNEMİNDEN KALMA MEZAR TAŞLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mustafa AYLAR

Balıkesir, 2012

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

ORHANGAZİ İLÇESİNDE VE KÖYLERİNDE
OSMANLI DÖNEMİNDEN KALMA MEZAR TAŞLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mustafa AYLAR

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Kenan Ziya TAŞ

Balıkesir, 2012

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün .....TARİH.....Anabilim Dalı'nda
201012512002 numaralı .....Mustafa Aygün.....'in hazırladığı
"Dr. hanım... Hacı... vs. Kâğıtları...deği...Osmanlı...Doğru...Kıbrıs...Mezari...Tarihleri" konulu
DOKTORA/YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI,
Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca
21/05/2012 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar
sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ/OY ÇOKLUĞU ile karar
verilmiştir.

Yrd. Doç. Dr. Filiz Çoban
Başkan.....İmza.....
Unvanı, Adı-Soyadı

Prof. Dr. Kerem Zengin
Üye.....İmza.....
Unvanı, Adı-Soyadı (Danışman)

Doç. Dr. Sebahattin Şimşek
Üye.....İmza.....
Unvanı, Adı-Soyadı

Üye.....İmza.....
Unvanı, Adı-Soyadı

Üye.....İmza.....
Unvanı, Adı-Soyadı

Üye.....İmza.....
Unvanı, Adı-Soyadı

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

25/06/2012
Enstitü Müdürü
Doç. Dr. Zübeyde GÜNEŞ YAĞCI

ÖNSÖZ

Mezar taşları yapıldıkları çevrenin ve dönemin inançlarının, sanat geleneklerinin iktisadi ve sosyal şartlarının ortak ürünüdür. Sanat tarihi başta olmak üzere bir çok bilim dalına kaynaklık eden mezar taşları; döneminin sanat zevkini, tarihi ve kültürü yanı sıra, bulunduğu yerin, askeri, sosyal, kültürel, dinsel, ekonomik ve ticari durumlarını öğrenmede verdiği bilgiler nedeniyle de oldukça önemlidir. Ayrıca mezar taşları, eski Türk şehirlerinin geçmişine şahitlik eden birer belge gibidir.

Kitabelerinde yer alan bilgilerin yanı sıra süsleme özellikleri açısından da büyük önem teşkil eden mezar taşları gün geçtikçe çeşitli faktörlerden dolayı yok olmaktadır. Bilinçli çalışmalar sonucunda mezar taşları günümüze ulaşan birer kaynak olacaktır. İşte bu önemine binaen konumuzu çürümeye yüz tutmuş bu sanat eserlerinin incelenmesi olarak belirledik.

Yüksek Lisans eğitimim boyunca bilgi ve deneyimlerinden yararlandığım ve öğrencisi olmaktan onur ve mutluluk duyduğum, beni bu konuyu araştırmaya teşvik eden değerli hocam Prof. Dr. Kenan Ziya Taş'a, çalışmalarım sırasında desteğini benden esirgemeyen, mezar taşlarının okunması sırasında yardımlarını hiç eksik etmeyen Hattat Mahmut Şahin'e ve yardımcıları Hüseyin Avni ve Ali Özden'e, eğitimim süresince bana bilgi ve deneyimlerini aktaran, mesleki bilgi ve tecrübesinden yararlanma fırsatı bulduğum, bu alandaki gelişimime emeği geçen tüm hocalarıma, mezar taşları tespiti sırasında bana büyük yardımları olan Zafer Veznedar Bey'e, ve çalışmama katkısı olan bütün dostlarıma ve arkadaşlarıma, beni her zaman destekleyip yanımda olan, eğitimimi ve her şeyimi borçlu olduğum sevgili aileme, teşekkür ediyorum.

MUSTAFA AYLAR

Balıkesir, 2012

ÖZET

Bursa, Orhangazi ilçesi ve çevresinde yer alan 23 köy mezarlığında bulunan mezar taşları konu olarak seçilmiştir. İncelediğimiz mezar taşları , daha çok Osmanlı dönemine ait olmasından dolayı bu dönemin karakteristik özelliğini göstermektedir.

Amaç; Osmanlı dönemine ait olan mezar taşlarının Orhangazi bölgesindeki uzantısını incelemek, gün geçtikçe harap olan bu mezar taşlarını katalog halinde belgelemek ve diğer örneklerle olan bağıını belirleyerek; Anadolu içerisindeki tarihi açıdan yerini ve önemini ortaya koymaktır.

Bursa, Orhangazi yöresinde yer alan 75 mezar taşı incelenmiştir. Tespit ettiğimiz mezar taşlarının 21'i kadınlara, 50'si erkeklere aittir. Hazirelerde yer alan mezar taşlarının tümünün süslemesi kazıma-oyma tekniğiyle yapılmıştır.

Mezar taşlarının en erken tarihlisi 1120/1699 en geç tarihlisi ise 1295/1878 olarak tespit edilmiştir. Toplu ölüm yada hastalık sonucunda ölüm tespit edilmemiştir.

Bursa, Orhangazi yöresinde yer alan mezar taşlarında 46 örnekte mermer, 29 örnek de ise taş malzeme kullanılmıştır. Mezar taşlarında ağırlıklı olarak mermer malzeme kullanılmıştır.

Hazirede yer alan mezar taşlarının hepsi kitabelidir. Kitabelerdeki yazılar daha çok sülüs hatla işlenmiştir (67). Bir örnekte muhakkak olmak üzere ta'lik hatla işlenen (8) kitabelere de rastlanılmaktadır.

Orhangazi hazireliği, diğer mezarlıklara oranla daha bakımlı bir görünümde, fakat bazı mezar taşları tahrip edilmiş bir görünüm teşkil etmekte ve mezarlıkta yer alan mezar taşları da kırık, bazı bölümleri eksik bir şekilde günümüze ulaşmıştır. Bu tahribatın bir kısmı doğa faktörüyle bir kısmı ise bilinçsizce yapılmış çalışmalar sonucunda gerçekleştirilmiştir. Beş mezar taşı bu nedenlerden okunamamıştır.

Mezar taşlarında yer alan yazılar zamanla dış etkilerin sonucu olarak giderek kaybolur.

Sanat ve sosyal açıdan önemli veriler ortaya koyan mezar taşlarının korunmasına yönelik tedbirler alınmadığı takdirde müzelerdeki örnekler dışında gelecek nesillere bir şey kalmayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mezar taşı, Hazire, Orhangazi

ABSTRACT

The ornamental gravestones in 23 village cemeteries located around Orhangazi in Bursa are chosen as the topic of study. The ornaments on the tombstones represent the characteristic of the period of Ottoman State.

Purpose of this study is to examine the extension of this tombstones in Bursa, Orhangazi area, and make the catalogues of the gravestones which is being ruined as the time pass; to determine the relation with the other examples and to expose their place and importance in Anatolia.

In this study around Orhangazi in Bursa, 75 tombstones are investigated. 21 of these tombstones were for females and 50 were for males as Ottoman tombstones for women and men differ in appearance.

The oldest tombstone have the time stamp of 1120/1699 and the newest one belongs to 1295/1878. No mark of epidemic disease had been tracked.

46 of the tombstones were marble and of them were stone.

All of the tombstones were superscripted. The calligraphy of the inscriptions is mostly sülüs (67), while in the first sample, it is ta'lik (8) in some other samples.

Whilst cemeteries of the Orhangazi are in better shape than the others; some tombstones have a subverted view. 5 tombstones are inherited to our age broken or with missing parts. This damage is result of time and nature, but most dominant reason for current state seems to be the haphazard work done at the cemetery itself.

The scripts on the tombstones disappear by the external effects by time.

It is obvious that if required measures are not taken to protect the tombstones that encapsulate an important aspect of the art and social life of their ages, there won't be much left to future generations besides the examples kept in the museums.

Key words: Gravestone, Cemetery, Orhangazi

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
GİRİŞ.....	1
KONUNUN AMACI VE ÖNEMİ.....	8
ARAŞTIRMA YÖNTEMİ.....	8
SINIRLILIKLAR.....	9
BÖLÜM I.....	9
A) BAZARKÖY (ORHANGAZİ) TARİHÇESİ.....	10
1) Osmanlılar Döneminde Orhangazi.....	12
2) Yunan İşgalinde Orhangazi.....	13
B) PAŞAPINAR TARİHÇESİ.....	16
C) SÖLÖZ TARİHÇESİ.....	16
BÖLÜM II.....	18
TÜRKLERDE MEZAR.....	18
BÖLÜM III.....	28
A) ORHANGAZİ MEZAR TAŞLARI.....	28
B) ORHANGAZİ KÖYLERİ MEZAR TAŞLARI.....	29
1) Paşapınar Mezar Taşları.....	30
2) Sölöz Mezar Taşları.....	31
BÖLÜM IV.....	32
KATALOG.....	32
Resim 1.....	33
Resim 2.....	33
Resim 3.....	35
Resim 4.....	37
Resim 5.....	39
Resim 6.....	41
Resim 7.....	43
Resim 8.....	45
Resim 9.....	47

Resim 10.....	49
Resim 11.....	51
Resim 12.....	53
Resim 13.....	55
Resim 14.....	57
Resim 15.....	59
Resim 16.....	61
Resim 17.....	63
Resim 18.....	65
Resim 19.....	67
Resim 20.....	70
Resim 21.....	72
Resim 22.....	74
Resim 23.....	76
Resim 24.....	78
Resim 25.....	80
Resim 26.....	82
Resim 27.....	84
Resim 28.....	86
Resim 29.....	88
Resim 30.....	90
Resim 31.....	92
Resim 32.....	94
Resim 33.....	96
Resim 34.....	98
Resim 35.....	100
Resim 36.....	102
Resim 37.....	104
Resim 38.....	106
Resim 39.....	108
Resim 40.....	110
Resim 41.....	112
Resim 42.....	114
Resim 43.....	116
Resim 44.....	118
Resim 45.....	120

Resim 46.....	122
Resim 47.....	124
Resim 48.....	126
Resim 49.....	128
Resim 50.....	130
Resim 51.....	132
Resim 52.....	134
Resim 53.....	136
Resim 54.....	138
Resim 55.....	140
Resim 56.....	142
Resim 57.....	144
Resim 58.....	146
Resim 59.....	148
Resim 60.....	150
Resim 61.....	152
Resim 62.....	154
Resim 63.....	156
Resim 64.....	158
Resim 65.....	160
Resim 66.....	162
Resim 67.....	164
Resim 68.....	166
Resim 69.....	168
Resim 70.....	170
Resim 71.....	172
Resim 72.....	174
Resim 73.....	176
Resim 74.....	178
Resim 75.....	180
Resim 76.....	182
Resim 77.....	184
SONUÇ	186
KAYNAKLAR.....	189

GİRİŞ

"Ziyaretgâh, ziyaret edilen yer" anlamına gelen mezar, ölü gömülen çukura denir (Arseven, 1998). Türkçe'de eş anlamlı olarak "makber, kabir, medfen ve merkad" olarak da kullanılır. Mezara Türkistan'da "gavr" denilir. Mezarların bir arada bulunduğu yerlere ise "hazire, mezarlık, mezaristan veya kabristan" denilmektedir (Özcan, 2000).

Kültürel miras, milletlerin hafızasıdır. Hafızalarını kaybeden milletler; şahsiyetlerini, geçmişle bağlarını, kısacası kimliklerini kaybederler. Mezar taşları ve mezarlıklarımız, geçmişimizle kurduğumuz köprünün en önemli ayaklarından birini meydana getirir ve vazgeçilmez kültür miraslarımızdandır. Yüzyıllar boyunca mezarlıklar cansız olmalarına rağmen canlı varlıkların şahitliklerini yapmışlardır. Her mezar, bu toprağa basılmış bir mühür ve tarihe düşülmüş bir not olarak görülmelidir. Şahideler, sadece mezarda yatanın kimliğine değil, bir medeniyete, bir var oluşa da şahitlik eder.

Mezar ve mezar taşları sadece ölünün kişisel bilgilerini, kazandığı zaferleri, mevkisini, dertlerini, korkularını, inançlarını ve geride bıraktıklarını değil aynı zamanda yaşadığı dönemde meydana gelen olayları, bölge insanının duygu ve düşüncelerini de anlatır (Yurttaş, 2000).

Mezar taşları, sadece o milletin yayıldığı ülkelerdeki kültür birliğini ortaya çıkarmakla kalmaz, aynı zamanda mezar taşlarıyla çevrelenen şehirlere ait oldukları milletin damgasını da basar (Karamağaralı, 1998). Ayrıca mezar taşları, orada yatan şahısların rütbe ve derecelerini de bize bildirir. Şehzade ve meliklerin, vali ve kadıların, devrin ileri gelen şahıslarının taşları, kültür tarihimizin ayrı bir yanını aydınlatır.

Anadolu'nun her yerinde karşımıza çıkan mezarlıklar ve mezar taşları, diğer medeniyetlerde olduğu gibi, Türk-İslam kültür ve sanatında da büyük bir değer taşımaktadır. Kökleri Orta Asya'ya uzanan bu gelenek, Anadolu'da Selçuklularla başlayıp, Osmanlı devrinde yoğunlaşarak devam etmiştir. Böylece ölümü "sevgiliye kavuşma" olarak değerlendiren ecdadımız, kabristanları yüksek bir kültürün ve zarafetin ürünleri olarak mezar taşlarıyla donatmışlardır. Ölen kişinin gömülmesi ve bu amaçla yapılan mezarlar, uygarlık tarihinde insanın ilk kez "ölüm", "ölümünden

sonra yaşam", "öbür dünya" düşüncelerine sahip olduğunun kanıtı olarak kabul edilir. Bu önemli düşünsel evrim sonucunda çok çeşitli ölü gömme gelenekleri ortaya çıkmış; bu çeşitlilikte dinsel, coğrafi ve etnik özelliklerin etkin olmasının yanı sıra, basit kişisel ve ailesel istekler de rol oynamıştır (Soysal, 1997).

Her mezar taşı, hat sanatı ve tezyinat tarihi açısından da büyük önem taşımaktadır. Bazı kitâbeler, büyük hattatların imzalarını taşıdığı için ayrıca önemlidir, bazı mezar taşları da isimleri başka türlü kayda geçmemiş hattatlar, mimarlar, hakkâklar vb. hakkında yegâne bilgi kaynağıdır (Berk, 2007).

Türk mezarlıkları, altında kabirlerin serpiştirildiği tabî bir bahçe ve bir koruluk gibidir. Özellikle şehir içerisinde, cami hazîrelerinde bulunan mezarlıklar, hayat ile ölümün kısalığını her an insanlara haykırırlar.

Yok olan mezarlar ve mezarlıklarla birlikte, bu coğrafyada yaşayanlar ve yaşananlar hakkında doğru bilgilerde yok olup gitmektedir. Bir kültürün tarihini mezarlıklardan yola çıkarak yazmak mümkündür. Türkler, özellikle Anadolu'da benzersiz bir mezar ve mezar taşı kültürü ortaya koymuştur. Bazılarının ifadesiyle bugün var olan sanat abidelerimiz olmasaydı da sadece mezarlıklarımızda bulunan şaheser mezar taşları olsaydı, bu durum bile bu millete sanat şanı getirmeye yeterdi (Ayanoğlu, 1958). Türk mezarlıkları ve mezar taşları topluluğu, kültürümüzün paha biçilemez bir etnografya müzesini oluşturmaktadır. Bir başka deyişle mezar taşları, altında yatan kişileri belirlemenin yanı sıra, büyük ve tamamlanmış bir âdetler ve inançlar müzesini de oluşturmaktadır.

Mezar taşlarını ayak izleri gibi takip etmek suretiyle bir kültürün yaygınlığı hakkında açık fikir edinmek mümkündür. Bir mezarın mimarisi ve tezyinatı, hangi dönemde yapıldıysa, o dönem hakkında tartışılmaz bir belge niteliğindedir. Ayrıca süslemelerin anlamları çözülerek din ve mezhepler tarihinin karanlık noktaları aydınlatılabilir. Mezar taşı kitabelerini de, bir ülkenin siyasî, iktisadî ve kültürel tarihi, hatta savaşlar, istilâlar, depremler, yangınlar vb. hakkında bilgi kaynakları olarak kullanmak mümkündür.

Mezarlıklar bir millet için, yaşanan yerin müzesi ve tapusu hükmündedir. Mezarlıklar, müze yanında önemli arşiv vesikalarıdır. Tarihte yaşamış bir çok önemli şahısla ilgili bilgiler mezar taşı kitabelerinden öğrenilmektedir. Alman şairlerinden

Heine'nin Şu sözü ne kadar önemlidir: "Her mezar taşının altında bir dünya tarihi yatar. "

Türk mezar taşları; Arkeoloji, Sanat Tarihi, Kültür Tarihi ve Siyasi Tarih'in önemli kaynakları arasında yer almakta olup, ait oldukları toplumun sosyal ve kültürel yapısını aksettiren, üstelik tarihleri de açıkça belirtilmiş olan, eski Türk Şehirlerinin bir bakıma tapu senetleridir (Eyice, 1996).

Mezar taşları, onları bize topluca sergileyen mezarlıklar ve hazireler, herŐeyden önce bir ülkenin inkar edilemez tapu senetlerindedir. Zira bir toprak parçasının kime ait olduğunu, üzerinde duran izlerden ve yapılardan anlarız. Bugün Ânadolu'da Őehirlerimizi süsleyen ata yadigarı camiler, hanlar, hamamlar ve tabi ki mezarlıklarımızda yükselen mezar taşları, bu toprakların eski sahiplerinin ve varislerinin kimler olduğunu bize sürekli tekrar edip durmaktadır. Mezar taşları, bizden önce yaŐanmıŐ bir hayatın, toplumsal olayların ve bazen kültürel mirasın gerçek bir aynasıdır. Zira her mezar taşı orada yaşayan bir insana ait olup, onun dünyadaki varlığının geride bıraktığı son izi olduğuna göre, mutlaka o Şehrin veya o bölgenin geçmiŐinden bir parçadır. (Eyice, 1996).

Millî Mücadele döneminde, Doğu Anadolu'da Ermeni devleti kurma giriŐiminin bulunduğu sırada, Erzurum'a gelen Amerikan heyetinden General Harbord'a, Erzurum Belediye ReŐsi pencereden mezarlıkları işaret ederek: "...İŞte Türk mezarlığı, işte Ermeni mezarlığı; bu Ermeniler ölülerini yemediler ya!.." demiŐtir. Tabii ki, küçücük Ermeni mezarlığı yanında, Müslüman mezarlığı çok daha büyüktü. Böylece vatanın gerçek sahibini tespitinde mezarlıklar önemli bir argüman olmuştur. Esasen tarihî eserler, bütünüyle bir memleketin tapusu ve karakteri hüviyetindedir.

Osmanlı mezarlıkları ve mezar taşları dn olduğu gibi bugün de herkesin ilgisini çekmektedir. Çünkü bu mezarlıklar, endamlı servileri, rengârenk çiçekleri ve sanat Şaheseri taşlarıyla insana huzur veren mekânlardır. Eski mezarlıklarımızda ölümün, insana ürperti veren soğuk yüzü görülmez. Osmanlı Medeniyeti buraları birer "mânevi istirahat bahçesine" evirmiŐtir. Mezar taşı kitabeleri yapıları itibariyle de sanat ve estetiğin konusu olmuşlardır. Çok ince taş işçiliği, çeŐitlilik arz eden baŐlıkları, taŐıdıkları edebî ifadeler ve yazı sanatının çok güzel örneklerini taŐımaları onları önemli kılmıŐtır. Ayrıca kişi ile ilgili en doğru bilgiler de mezar taşlarından

elde edilmiştir. Sicill-i Osmâni isimli eserin müellifi olan Mehmed Süreyya Bey, eserini hazırlarken, eserine aldığı şahısların vefat tarihlerini doğru tespit için mezar taşlarından faydalanmıştır (Kara, 1998).

Her zaman övündüğümüz medeniyetimizde mezarlık alanları şehir dışına, hayatın dışına taşınmamış, devamlı göz önünde olan yerlere yapılmıştır. Önemli kişilerin türbelerinin etrafı, cami hazîreleri, bazen mahallenin en mevki yeri mezarlık alanı olarak tahsis edilmiştir. Bir manada insanlar ölüleri ile birlikte yaşamış, bundan da huzur duymuşlardır. Bu sayede, devam edip giden hayatta faniliklerini hiçbir zaman unutmamış, devamlı iyilik ve güzellik peşinde olmuşlardır. Her gün beraber oldukları yahut önünden geçerken hayır dua ile andıkları bu mezarlık sakinleri, onlara hayatın fâniliğini, geçiciliğini hatırlatarak, kalıcı güzelliklere yönelmelerini sağlamıştır.

Hayatın her safhasında gerçek güzelliği yakalama gayreti, mahallenin bu mezar köşesinin de estetikten nasiplenmesini sağlamıştır. Kadın mezar taşına ayrı bir güzellik, erkek mezar taşına ayrı bir özellik verilmiştir. Mezar taşına yazılan edebî ifadeler, düşürülen tarih mısraları, hayatı şuurla yaşamının bir ifadesi olarak görülebilir. Mezardaki kişi ile ilgili bilgiler taşta kaydedilmiş; en doğru bilgiler taşta kaydedilerek sağlam bir kaynak oluşturulmuştur (Berk, 2007).

Eski eserlere karşı süren ilgisizlik yanında, tarihi mezarlıklara yeni defnin devam etmesi mezarlık ve mezar taşı kitâbelerinin büyük ölçüde tahribine sebep olmuştur. Ecdadının mezar taşını okuyamayan neslin tahribi, çok daha acımasız olmuştur (Berk, 2007).

Tahrip edilen, temel taşı ve bahçe duvarı yapılan taşlar yanında, tamamen sahipsiz kalan tarihî taşlar, kimi mezar taşı ustalarına hammadde olmuştur. Bu yapılanlar sadece taşların yok olmasını intâc etmemiştir; koca bir tarih yok edilmiştir (Berk, 2007).

Kültür varlıklarımızın önemli bir bölümünü oluşturan mezar taşları bilinçli veya bilinçsizce hızla yok edilmektedir (Eyice, 1996). Ayrıca geçen yüzyılın ilk yıllarında yol genişletme veya yeni iskan yerleri açma bahanesiyle eski mezarlıklar hiç önemsenmeden yok edilmiştir (Laquer, 1997). Öte yandan halkımızın, mezar taşlarına alelade bir taş muamelesi yaparak onları şahsi işlerinde kullanmaları, yok olma sürecini hızlandırmıştır. Bu konuda araştırmacılar, mezar taşlarının bazen ev,

ev temeli, kuyu, duvar, set, badana için mermer tozu, sokak kaldırımını, kapı eşiği gibi ihtiyaçlar için kullanıldığını ifade etmektedirler (Ayanoglu, 1942).

Eski Türk mezarlıkları açık havada teşekkül etmiş bir kıyafet, mimarî, tezyinat ve hat müzesi hükmündedir. Dindar bir insan için mezarlık, ibret nazarlarının çevrildiği yer, bazı insanlar için de sevdiklerini sırladıkları bir makamdır. Ruhunun derinliklerine inip, yalnız kalmak isteyen çoğu insan da mezarlıklara yolunu düşürür.

Türk mezarlıkları, altında kabirlerin serpiştirildiği tabî bir bahçe ve bir koruluk gibidir. Özellikle şehir içerisinde, cami hazîrelerinde bulunan mezarlıklar, hayat ile ölümün kısalığını her an insanlara haykırırlar.

Mezar taşları, sadece mezardaki kişiyi değil, arkasından onun için mezarı yaptıran kişilerin sosyal durumlarını, sanatsal görüşlerini, kültürlerini, dini görüşlerini, yaşam tarzlarını, coğrafi koşulları ve ölümü nasıl algıladıklarını bize yansıtır. Ölümün verdiği acı ve ölene karşı hissedilen sevgiden dolayı bütün bu konuları yansıtan ve aynı zamanda tarih taşıyan en gerçekçi belgelerdir. Ayrıca mezar taşları, değişik hat örnekleri, geleneksel süsleme çeşitleri ile mimarlık ve sanat tarihinin; içerdiği ikonografik anlamlarıyla da din ve mezhepler tarihinin konusu da olmaktadır.

Kültürümüzde çok önemli bir yere sahip olan ve yerli ve yabancı herkesi etkileyen mezarlıklarımız, açık hava müzelerimiz denecek kadar güzel taşlarla süslüdür. Mezar taşları yalın olduğu gibi çok süslü de olabilmektedir. Mezarda yatan kişinin sosyal hayattaki konumu, ekonomik durumu mezar taşına yansımaktadır. Ölen kişinin ekonomik ve sosyal durumu iyi ise; mezar taşı kitabeleri devrin en namılı şairlerine sipariş edilir, yazısı meşhur hattatlara yazdırılıp usta hakkaklara işletilir ve ortaya çıkan mezar taşları da birer sanat eseri olurdu. Türk mezar taşı işçiliği bilhassa Edirne, Bursa ve İstanbul' da en yüksek seviyesine erişmiştir.

Osmanlı mezar taşları üzerine kabartma veya oyma olarak işlenmiş motif ve şekillerin sembolik anlamları vardır. Sembolik ifadelerin çokluğu, hayatı anlama ve yorumlama hususundaki zenginliğin mezar taşına yansımalarıdır. Bu zenginliği görmek için eski mezar taşlarıyla günümüz mezar taşlarını karşılaştırmak kafidir. Türk kültür coğrafyasında önce Göktürk balbalları şeklinde ortaya çıkan, Anadolu'da

Selçuklu ve Beylikler döneminde, gerek içerik gerekse form açısından zenginleşen mezar taşları, 15. yy.da Osmanlı etkisiyle klasik çizgilerini kazanmaya başlar.

Aslında mezar taşları diğer bütün sanat dallarından daha fazla bizlere geçmişin örf, adet ve toplumsal olayları hakkında bilgi sunar. Zira ölüm hadisesi insanları en çok etkileyen olaylardan birisidir. Dolayısıyla belli bir döneme ait olan örf ve adetler, mezar taşı üzerine işlenerek, sonraki nesillere geçmişin vesikaları olarak, asırları aşarak ulaşırlar (Karamağaralı, 1999).

Gizli olanı keşfetmek, bilmek ve öğrenmek için perdeyi aralayabilmek ve öğrenmeye çalışmak söz konusudur. Mezarların biçimleri, taşları üzerinde bulunan yazılar ve sembolik işaretler bize mezarda yatan kişi hakkında çeşitli bilgiler vermektedir. Mezar taşlarından kabirde yatan kişinin kadın, erkek yahut çocuk mezarı olduğu kolayca anlaşılabilir. Çocuk mezarlarının boyları küçüktür. Kadın mezar taşlarının en dikkat çeken yönü çiçeklerle süslü olmalarıdır. Ayrıca mezar taşlarında takı olarak kullanılan gerdanlıklar ve kolyeleri sembolize eden şekiller de bulunur. Erkek mezar taşları ise, başlıklarından tanınır. Mezar sahibinin mesleği, bağlı olduğu tasavvuf neşesi taşın formunun belirlenmesinde önemli göstergelerdendir. Erkek mezar taşları üzerinde en sık görülen başlıklar sarık, kavuk ve fes formundaki başlıklardır. Osmanlı mezar taşları üzerinde kişinin kimliğini belirten sembolik ifadeler çokça kullanılmıştır.

Türk mezarlıkları ve mezar taşları topluluğu, kültürümüzün paha biçilemez bir etnografya müzesini oluşturmaktadır. Bir başka deyişle mezar taşları, altında yatan kişileri belirlemenin yanı sıra, büyük ve tamamlanmış bir adetler ve inançlar müzesini de oluşturmaktadır. Mezar taşları konusunda yapılacak olan araştırmalar neticesinde, taşların mermer işçiliği, metinlerdeki bilgiler doğrultusunda medfun olanların bağlı oldukları tarikatlar, ölüm tarihleri, ölüm sebepleri, belli bir dönemdeki bulaşıcı hastalıklar ve üzerlerine yapılan süslemeler gibi pek çok veri elde edileceği muhakkaktır (Önder, 1987).

Ayrıca, Türk mezar taşları dikkatlice incelendiğinde, belli dönemlere ait üslupların, mimari gibi tarih içinde malzeme, teknik ve fonksiyonun yön verdiği bir disiplinin izlediği gelişmelere paralellik gösterdiği görülecektir (Haseki, 1976). Kimi zaman da mezar taşlarına yazılan kitabelerin dönemin ünlü hattatlarına sipariş usulüyle yazdırıldığı bilinmektedir (Açıkgözoğlu, 1998).

Günümüzde mezar taşı incelemelerinin ayrı bir bilim konusu olarak da kabul edilmesi gerektiği söylenmektedir. Mezaroloji olarak adlandırılan bu disiplinin en önemli amacının tarih bilimine katkı sağlamak olduğu ifade edilmektedir. Doğruyu yanlıştan ayırmak için, geçmişe ait bütün vesikalardan faydalanma durumunda olan tarih biliminin, birinci elden kaynak durumunda olan mezar taşlarını göz ardı etmesi imkansızdır (Şeker, 1999).

KONUNUN AMACI VE ÖNEMİ

Bu tez çalışmasının amacı; kaybolmaya ve çürümeye yüz tutmuş değerli sanat eserlerinden biri olan mezar taşlarını gün yüzüne çıkarmak, elde bulunanların kaybolup gitmesini engellemek, ayrıntılı fotoğraf çekerek bunları belgelemek ve üzerindeki yazıları okumak, kataloglarını oluşturarak ulaşılmak istendiğinde hemen bulunmasını sağlamak ve diğer mezar taşlarıyla karşılaştırma yaparak farkını ortaya koymaktır.

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Bu tez çalışması hazırlanırken izlenen yöntemin başında arazi ve mezarlık çalışması gelmektedir. Bu amaçla önce ilçe mezarlığında bulunan mezar taşları tek tek tespit edilmeye çalışılmış, mezarlığın tamamı gezilerek mezarlık aralarında bulunan 58 mezar taşı tespit edilmiş ve fotoğrafları çekilmiştir. Daha sonra civar köylerin mezarlıkları gezilerek burada bulunan 17 adet mezar taşı tespit edilerek fotoğrafları çekilmiştir.

İkinci aşamada ise Bursa ve Orhangazi ile ilgili kaynaklara, mezar, mezarlık ve hazire ile ilgili kaynakların incelenmesi yoluna gidilmiştir.

Üçüncü aşamada ise mezar taşlarının okunması ve değerlendirilmesi yapılmıştır. Okunan mezar taşları arasında benzerlikler ve farklılıklar tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızda her mezar taşı aşağıdaki form biçimine göre ele alınmıştır.

Katalog No :
Fotoğraf No :
Bulunduğu Yer :
Tarihi :
Hattın Türü :
Kimliği :
Malzemesi :
İşlenişi :
Kitabesi :

Genel Bilgi :

SINIRLILIKLAR

Bursa ili, Orhangazi ilçesi ve köylerinde bulunan mezar taşları oluşturmaktadır. Osmanlı Devletinin kuruluşundan beri devletin önemli geçiş noktalarından biri olan Orhangazi kuzeyinde Yalova, doğusunda İznik, güneyinde Gemlik ile komşu olması hasebiyle şimdi olduğu gibi geçmişte de önemli bir yer tutmuştur.

BÖLÜM I

A) BAZARKÖY (ORHANGAZI) TARİHÇESİ

Orhangazi bölgesi İ.Ö. X. yüzyıllarda Etilerin, VIII. yüzyıllarda Friglerin, İ.Ö. 561 yılında Lidyalıların, 662 yılında Kimmerlerin, İ.Ö. 561 yılında tekrar Lidyalıların egemenliği altına girmiştir (Kaplanoğlu, 1988).

Orhangazi yakınlarında bulunan Ilıpınar Höyükte yapılan kazılarda ortaya çıkan buluntulara göre, İ.Ö. 5-6 bin yıl öncesinde yerleşim alanları bulunmuştur. Ayrıca Hacılartepe, Yeniköy-Tepecik höyüklerinin varlığı da, kasaba civarının çok eski yıllardan bu yana yoğun olarak yerleşime uğradığını göstermektedir (Kaplanoğlu, 2001).

Orhangazinin eski adı Bassilinopolis'tir (Kaplanoğlu, 2001). Bassilino Roma imparatoru Julian'ın annesi, Juil Constantionusun ikinci eşi'dir. Bassilinopolis 365 yılında kent derecesine yükseltilmiştir. Ancak bu antik kent XII. yüzyılda yok olmuştur. Ancak halk arasında Basilonoköy/Baziliköy olarak devam etmiştir. Zamanla bu sözcük Bazarköy olmuştur (Kaplanoğlu, 2001).

Orhangazi'de ilk yerleşim M.Ö. 5400 yıllarına dayanmaktadır. Ilıpınar Höyüğü kazılarında, Anadolu'nun en eski yerleşimine ait bir köy bulunmuştur. Orhangazi'nin bilinen en eski sakinleri Bitinyalılar'dır. M.Ö 74 yılından sonra bölge, Romalılar'ın egemenliği altına girmiştir. Orhangazi, 365 yılında kent derecesine yükselmiştir. Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasından sonra 395 yılında Bizans Devleti'ne bağlanmıştır. Basilinapolis adlı kent, III. yüzyılda kentimizin bulunduğu alanda kurulmuştur. Pazarköy olan eski adını da büyük bir olasılıkla Bazilnaköy'den almıştır.

(http://www.orhangazi.bel.tr/site/index.php?modul=10_3&id=136).(21.01.2012)

Bölgeye Türklerin ilk gelişi 1081 yılına rastlar. Bu tarihte Selçuklu sultanı Süleyman Şah İznik'i alır. Daha sonrada bu bölgeye Ebul Kasım egemen olur ve İznik'ten Gemlik'e doğru akınlar yapar. Bu yıllarda bölge ilk kez Türklerin egemenliği altına girmiştir. Ancak bu egemenlik çok kısa sürmüştür. Çünkü Haçlı savaşları ile bölge tekrar Rumların eline geçmiştir. Bu tarihten sonrada bu bölge Orhan Bey dönemine kadar Rumların elinde kalmıştır.

1330 tarihinde İznik, 1335 yıllarında Gemlik fethedildiği için Orhangazi'nin bu iki kasabanın fethinden sonra Türk egemenliğine girdiğini söyleyebiliriz (Kaplanoğlu, 1988).

Bölge 1085 - 1097 yılları arasında Anadolu Selçuklu Devleti'nin yönetimine girmiştir. 1097 yılında kentimiz ve çevresi Haçlılar tarafından yağma edilmiştir. 1024 - 1261 yılları arasında İznik Bizans İmparatorluğu egemenliği altında kalan eski Orhangazi, göle daha yakın bir yerde bulunuyordu. 1332 yılında Orhan Bey tarafından fethedilen bölgede, şimdiki yerleşim alanında yerleşimi teşvik için daha sonra bir cami ve hamam yapılmıştır. Osmanlı Devletinin ikinci padişahı Orhan Bey, has mülkü olan kentimizi, daha sonra İznik'te bulunan Mevlana Alaaddin Medresesi'ne vakıf olarak bağışlamıştır. Bu tarihte İznik'in Gürle bucağına bağlı Pazarköy'ün 17 - 18. yüzyıllarda kaza derecesine ulaştığı sanılmaktadır. Kurtuluş Savaşı'nda işgal kuvvetlerinin ilerlemesine engel olan PAZARKÖY'ün adı kurucusuna dayatılarak, 1913 yılında Orhangazi olarak değiştirilmiştir. (http://www.orhangazi.bel.tr/site/index.php?modul=10_3&id=136).(21.01.2012)

Bazarköy'ün (Orhangazi) kuruluşuna ilişkin halk arasında yaygın bir söylence vardır. Bugün bu söylenceye göre Osmanlı Devletinin II.Sultanı Orhan Bey, Orhangazi'nin bugün kurulu bulunduğu alandan geçerken, bu bölgede çevre köylülerce kurulan bir pazarın varlığını görür. Bunun üzerine Sultan Orhan pazara gelenlerin namazlarını kılması için bir camii yaptırır. Bu camii yapıldıktan sonra da, çevre köylerde yaşayanlar zamanla camii çevresine yerleşerek bir köy oluştururlar bu nedenle bu köye "Pazarköy" denilmiştir. 1927 tarihli Hüdavendigâr Salnamesi'nde bu söylencenin aynen gerçek olduğu ve bu söylencenin sonuna bunun sadece bir halk söylencesi olduğu belirtilmiş olmasına rağmen hiç bir kayıta böyle bir olaya rastlanmamıştır. Orhangazi'de Orhan Bey tarafından yapıldığı söylenen camii, 17,5x22.5 m boyutlarındadır. Oysa Orhan Bey'in Yerhisar'da yaptırdığı cami daha ufak olmasına karşın hemen tüm kroniklerde yer verilmiştir. Bu kroniklerde Orhangazi'de yapılan bu boyutlarda büyük bir camiinin yapımından söz edilmemesi kuşku uyandırıcıdır. Pazarköy'ün kuruluşuna dair anlatılan bu söylence bir çok açıdan doğru değildir (Kaplanoğlu, 1988).

Söylenceye göre 1335 yılından sonra Orhangazi'nin bulunduğu alanda bir camii yapılır. Daha sonra çevre köylerin halkı bu camii çevresine yerleştirilir tüm bunlardan sonra bu yerleşime Bazarköy denilmeye başlanır. Orhangazi'nin çok daha önce Pazarköy adıyla anıldığı anlaşılıyor. Orhangazi'nin ilk adı olan Bazarköy adının söylencede belirttiği gibi pazar kurulması ile bir ilişkisi olmadığını gösteriyor. Çünkü

Orhan Bey döneminde 4-5 civarında pazar sözcüğü geçen köy ve kasaba kurulmuştur. Bu kasaba ve köylerin kuruluşlarına ilişkin söylenceler Orhangazi'nin kuruluşuna ilişkin söylencelerle hemen hemen aynıdır (Kaplanoğlu, 1988).

Orhangazi'nin ilk adı olan Bazarköy adının Basilino köyünden gelmiş olması daha güçlü bir olasılıktır. Nitekim İznik adı Nikaiadan İzmit adı Nikemodyadan Mudanya adı Myrleia gelmiştir. Ülkemizdeki kent ve kasabaların hemen tümü antik dönemdeki adlarından gelmektedir. Antik dönemdeki adlarının zamanla bozularak Türkçemizin ses düzenine uyarlanması nedeniyle günümüzdeki söyleniş ve yazım biçimlerine girdiğini biliyoruz. Anılan bu kasaba ve kentler adlarına Türkçe söylenimi sonucunda söz dağarcığımızla ilişkiler kurmuş ve halkımız bu adlara uygun çeşitli söylenceler yakıştırmakta hiç gecikmemiştir. Sanırız halk arasında son yıllarda söylene gelen söylencenin aslı budur (Kaplanoğlu, 1988).

1) OSMANLILAR DÖNEMİNDE ORHANGAZİ

Bazarköy (Orhangazi) Osmanlı Devleti'nin II.Sultanı olan Orhan Bey'in has mülküdür. Orhan Bey daha sonra bu mülkünü İznik'te bulunan Mevlana Alaaddin Medresesine vakıf köyü olarak bağışlamıştır. Bazarköy bu medresenin vakıf köyü olduğundan bu medresede hocalık yapan kişi de Bazarköy'ün sahibidir. Medresenin ilk hocası Mevlana Taceddin'dir. Ancak bu Mevlana Taceddin'in kimliği hakkında ne yazık ki hiç bir bilgi bulunmuyor. Mevlana Tacedin'den sonra Bazarköy; kimin tasarrufuna girmiştir bilemiyoruz. Zaten daha sonraki yıllarda İznik'teki Medrese harap olmuş, bu nedenle de Bazarköy, Bursa'daki Orhangazi Camii'nin vakıf köyleri arasına katılmıştır (Kaplanoğlu, 1988).

Fatih Sultan Mehmet döneminde ki Orhan Bey'e ait vakıf defterinde Bazarköy adı sıkça zikredilir. Bazarköy'ün, 1913 yılında Orhangazi adını almasının en önemli nedeni de, kurulduğu yıldan bu yana Orhan Bey'in has mülkü ve vakıf köyü olmasıdır. Bazarköy kurulduğu yıllarda Gürle, kaza merkezi idi. Gürle XIX. yy'a kadar bölgenin en önemli yerleşim alanı idi. Ünlü İslam alimi İbn-i Batuta İznik'e giderken Gürle köyünde bir ahinin evine konuk olmuştur. Gürle'de Ahi örgütünün varlığı, bu tarihte Gürle'nin ne ölçüde büyük bir yerleşim olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Çünkü, o dönemdeki "Ahi" örgütü bir anlamda "Sanayi Odası" konumundadır. Başbakanlık Arşivinde bulunan bir belgeye göre Gürle köyü, I. Murad'ın lalası olan Lala Şahin Paşa'nın vakfı olduğu yazılıdır

(Vakıflar no:1641). Ancak, o zaman bir ilçe merkezi olan Gürle'nin tümü Lala Şahin'in vakfı değildir. 3 Aralık 1633 yılında Sultan IV. Murad, Gürle ve Sölöz köyleri üzerinden İznik'e giderken yolun bozuk olduğunu görünce İznik kadısını idam ettirir. Bu yıllarda Anadolu'da yaygın olan Celali çetelerinin bölgede boy gösterdiği kesin olmasına rağmen bu konuda Bursa Müzesi Arşivinde yeterince araştırma yapılamamıştır. Bu döneme ait şer'î defterler incelenecek olursa Orhangazi bölgesi ile ilgili ilginç bilgiler bulunabilir. Nitekim IV. Murad döneminin, Anadolu Beylerbeyi Konakçı Ali Paşa 1658 yılının Kasım ayında bölgeye gelerek, Celalilerle karşı bir sefer düzenlemiştir (Kaplanoğlu, 1988).

2) YUNAN İŞGALİNDE ORHANGAZI

I. Dünya savaşının ardından 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'i işgal eden Yunanlılar 20 Haziran 1920 tarihinde ise Bursa'yı işgal ettiler. İlçeden geçen Bursa-İstanbul karayolunun önemi nedeniyle Mondros Ateşkes Anlaşmasından hemen sonra 20 Eylül 1919 tarihinden itibaren İngilizler tarafından kontrol altına alınmıştır. 9 Temmuz 1920 tarihinde ise Yunan işgal kuvvetleri Gemlik bölgesini İznik gölünün güney kıyısı ve Sölöz bölgesini işgal etmiştir. İşgal kuvvetleri Gemlik'i işgal ettikten sonra Bursa yönünden Cemal Bey'in komutasındaki Gökbayrak çetesi, Gemlik yönünden İdris Kaptan, Yalova yönünden ise Laz İbo'nun çetesi bölgeye geldi. Bölgenin coğrafi durumun savunmaya uygun olması nedeniyle Yunan işgal kuvvetleri ilçeye uzun süre girmeyi başaramadı. Hasan İzzettin Dinamo Kurtuluş Savaşını anlatan ünlü kitabı Kutsal İsyân'da eski bir korsan olan ünlü Rizeli İpsiz Recep Orhangazi'den bir müfreze kurmuş ve bu müfrezenin Kuva-i Milliye'nin sayılı yiğitleri arasındaki belli yerini almıştır demektedir (Kaplanoğlu, 1988).

23 Kasım 1919 tarihinde Mustafa Kemal Atatürk başkanlığında toplanan Heyet-i Temsiliye toplantısında Orhangazi'ye direniş kuvvetlerinden gelen bir telgrafi yolladığı öğrenilmiştir. Atatürk'ün Heyet-i Temsiliye tutanaklarında geçen söz konusu telgrafa verdiği yanıt şöyledir. "Evet buna bir defa yazmalı ki Bursa ile ilişki kurarlarsa Heyet-i Temsiliye karalarından haberdar olurlar." Yunan işgali öncesinde Karsak Boğazı ve Katırlı dağlarında barınan Cemal Bey çetesi kendilerine yardımcı olmayan Sölöz köyünü tümünden Heceler ve Narlıca köylerini kısmen harap etmiştir. Nitekim bu köyler Yunan işgali sırasında Cemal Bey çetesine yardım

etmeleri için Yunanlılardan en az zarar gören Türk köyleri olmuşlardır (Kaplanoğlu, 1988).

Yunan işgali sırasında bölgede Yunan askerleri ile birlikte yerli Rum çetesinden de söz edilir. Oysa ilçe sınırlarındaki yerleşim birimlerinde bir Rum dahi yaşamamaktaydı. Ancak ilçe nüfusunun hemen hemen 2/3 sini Ermeniler oluşturmaktaydı. Yıllardır Türkler ile Ermeniler bu ilçede kardeşçe yaşamışlardır. Nitekim ölüm olaylarındaki listede de görüleceği gibi çok az kişi yerli Ermenilerce öldürülmüştür. Gerek Ermeni ve gerek Türk çetecilerinin karşılıklı olarak köylere karşı giriştikleri saldırılar sonucunda kayıplarının da olması doğaldır. Yeniköylü olan Topal Vahan'ın çetesi ve Ermeni Poynak'ın çeteleri ile gayrimüslim Sölöz ve Gürle'nin Ermeni çeteleri Yunan işgali ile birlikte Türk köyelerine saldırarak katliamlar yapmışlardır. Hatta Eylül 1920'de de Sölöz Ermeni çetesi Dutluca ve Gölyaka köyelerine saldırıp yağma ve köyü harap edince olaya işgalci Yunan kuvvetleri müdahale etmek zorunda kalmıştır (Kaplanoğlu, 1988).

29 Eylül tarihinde ise Topal Vahan'ın çetesi Osmaniye'yi yağma edip Vefa köyünü yakmıştır. İlçede süren bu Ermeni çete saldırıları 15 Ekim 1920 çarşamba günü Orhangazi'nin Yunanlılar tarafından işgali ile birlikte Yunan askeri saldırılarına dönüşmüştür. Yunanlılar ilçeden çekilene dek bir olay karargahı buldurmak zorunda kalmıştır. 16 Ekim Perşembe günü Yunan askerleri ve çetesi 120 hanelik Çakırlı köyüne başlarında ünlü Orhangazi kasabı Yüzbaşı Dimitri Gregorya Olak olmak üzere sabaha karşı girmiştir. 150 kişilik Yunan askerleri evlerin kapılarını kırarak süngü zoru ile köy erkeklerini camide toplamışlar daha sonrada bomba ve kurşun yağmuruna tutmuşlardır. Sadece pencereden kaçabilen bir kaç kişi kurtulabilmiştir. Yunanlıların baştan başa tahrip ettikleri Çakırlı köyü işgalde Orhangazi'de en çok zarar gören köyümüz idi. Bir gün sonra Cumartesi günü ise Üreğil köyüne giren Yunanlılar 90 haneli köyü tamamen yakıp yıkmışlardır (Kaplanoğlu, 1988).

Yunanlılar bölgedeki coğrafi koşullar gereği barınabilen Türk müfrezelerinin sürekli saldırılarına uğraması nedeni ile 20 Mart 1921 tarihinde Orhangazi'deki tüm devlet memurlarını tutuklamışlardır. Ancak Yunanlılar bununla da yetinmemişlerdir. 16 Nisan Cumartesi günü kasabadaki kadın ve çocuklardan çekinen Yunanlılar kadın ve çocukları topluca Gemlik'e sürmüş ve kasabayı ise tümünden yıkmışlardır. Yunan

işgalinde böyle başka bir örnek yoktur. Bu olay Yunanlıların ilçe halkının gösterdiği direnişten ne ölçüde korktuğunu gözler önüne sermesi açısından ilginç bir örnektir. İlçedeki yangın sonunda kasabada sadece bir yağhane ile jandarma at ahır kalmıştır. Yıkım ve sürgün işini ise Yüzbaşı Dimitri üstlenmişti (Kaplanoğlu, 1988).

Bir gün sonra yani 17 Nisan Pazar günü ise Gedelek'te büyük bir katliam yaşanmıştır. 10 Mayıs 1921 tarih ve 211 nolu tutanakta Gedelek'e gelen Yunanlılar 4 bin lira kurtuluş parasını ödemediği için köy erkeklerini şadırvan denilen bölgeye götürerek üzerindeki paralar almış sonrada Hacı Osman'ın evine zorla sokulan köylüler üzerine bomba atılmak suretiyle büyük bir katliam yapmış olduğu yazılmaktadır. Orhangazi'den sürülen kadın ve çocuklar ise bir ay kadar perişan bir şekilde Gemlik'te camide kaldıktan sonra bir gemi ile İstanbul Davutpaşa kışlasına götürülmüşlerdir.

Yunanlıların yaptığı katliamlardan sonra olayın yerinde belirlenmesi amacıyla uluslar arası bir araştırma kurulması sağlanarak katliamın daha da büyümesi engellenmiştir. Orhangazi Belediye Başkanı Mehmet Bey eski belediye başkanı Hasan Tahsin Bey eşraftan Refik Bey'in 8 Mayıs 1921 tarihli dilekçeleri nedeniyle anlaşma devletleri bölgeye bir inceleme kurulu göndermek zorunda kalmışlardır. Başkanlığını İngiliz General Franks'ın yaptığı kurulda İtalyan Albay Rolotto Fransız Albay Vick Kızılhaç'tan iki temsilci ile olayları görüntüleyen Mavrice Gehri bulunuyordu. Nitekim bu kurul yola çıkıp Çeltikçi'ye geldiklerinde köyün alevler içinde yandığını gördüler Refik Bey ise kendilerine kılavuzluk yapmıştır. İlçeye ait ilk fotoğraflar ne yazık ki bu katliam görüntüleri olmuştur. Yunanlıların 10 Eylül 1922 tarihinde Karsak bölgesine çekilmesiyle birlikte Orhangazi işgalden kurtulmuştur. İlçeden Yunan işgali sırasında 251 i erkek 176 i kadın olmak üzere toplam 427 kişi ölmüştür. 91 i erkek 4 ü kadın olmak üzere 95 kayıp vardır (Kaplanoğlu, 1988).

20 Eylül 1919 tarihinde itilaf devletlerinin işgaline giren Orhangazi' de; Yunanlılar tarafından Çakırlı, Dutluca, Çeltikçi, Gedelek ve Yeniköy'de katliamlar yapılmış, kentimiz tamamıyla yakılmıştır. Orhangazililerin bir kısmı kaçmış, bir kısmı da önce Gemlik'e sonra da İstanbul'a sürülmüşlerdir. Orhangazi, 10 Eylül 1922 tarihinde düşman işgalinden kurtulmuş ancak kasaba yandığı için ilçe merkezi iki yıl Gürle'ye taşınmıştır.1927 Yılı Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesi'nde

Orhangazi için;''Yeterli gücü olmadığı halde, Yunan işgalinde halkının yurtseverliği nedeniyle, düşmanın içeri doğru sokulmasına hayli engel olan Pazarköy, kaçarken Yunanlılar tarafından bu nedenle tümüyle yakılmıştır. Bu verimli, bol kazançlı, çalışkan ve kahraman halkın çok yakında uzun süredir taşıdığı köy sıfatını, çağdaş bir kent durumuna ve refaha ulaştıracağı kuşkusuzdur.'' sözleri yazılıdır. (http://www.orhangazi.bel.tr/site/index.php?modul=10_3&id=136). (21.01.2012)

B) PAŞAPINAR

Paşapınar köyünün eski adı Mamca'dır (Kaplanoğlu, 1988). Köyde antik dönemden kalma kalıntılar olup büyük olasılıkla antik Otrao kentinin kalıntılarıdır. Bu köy Sölöz'ün hemen yanındadır. Sadrazam Şehit Ali Paşanın babası Sölözlü idi. Sanırım bu arazide Ali Paşanın vakıf köyü idi. Nitekim önceleri bir paşanın çiftliği olduğu için Paşapınar adını almıştı. 1530 tarihli tahrirat defterine göre İznik'e bağlı Mamuca köyü olarak kaydedilmiştir. Köy bir çiftlik iken İbrahim Ağa'nın 4 oğlu olan Hacı İsmail, Emin , Mustafa ve Salih'in yerleşmesiyle kurulmuştur. Tüm köy bu dört aileden üremedir. Dışarıdan gelen başkalarıylada akrabalıklar kurulmasına karşılık köyde yıllardır akraba evliliği sürdüğü için tüm köylü birbirine akrabadır. Cuma günleri çevredeki insanlara bu çiftlikte yemek verilirdi. Yemeğe gidenler 'mancaya gidiyorum' dedikleri için köy "Manca" adını almış. Sonrada bu kelime "Mamca"ya dönüşmüş. Manca ise Arapça'da yemek anlamına gelirdi. Büyük olasılıkla köyde Ali Paşa'nın bir imareti vardı. 1895 ve 1908 yıllığına göre 38 hane bulunan köyde 1990 yılında 432, 1997 yılında 429 kişi yaşamaktaydı (Kaplanoğlu, 2001).

C) SÖLÖZ

Antik coğrafyada eski adı Pthapolis olan kasabayı eski Yunan kaynaklarına göre Argonotlar'dan Thassos kurmuştur. Argonotlar bir mola sırasında bu bölgeye geldiklerinde, Thassos'un yakın dostu Soloeis, ümitsiz bir aşk sonucu Kocadere'ye kendini atarak yaşamını yitirmiştir. Bu nedenle Kocadere'ye Soloeis adı verilmiştir. Thassos'da, derenin kenarına Pthapolis adıyla bir kent kurmuştur. Pthapolis adı, Apollon yurdu demektir. Köyde ise Soloeis'in kardeşleri bırakılmıştır. Prof. Dr. Bilge Umar Kutlu / Güzel ışık anlamına gelen Saluwa dan bozulma Soloi den geldiğini, sonuna Helen dilinde ...lılar / halkı anlamı veren eis takısıyla bu hali aldığı kanısındadır. Kasaba isminin ise Soloeis çayının hemen kenarında kurulu olması

nedeniyle buradan geldiği sanılmaktadır.
(<http://www.soloz.bel.tr/index.php?md=showpage&pID=1>).(21.01.2012)

Sölöz'ün aldığı olaydan Şarl Texier'in Küçük Asya kitabında şöyle söz edilmektedir. Romalı bir saray görevlisi olan "These" adlı kişinin Solois adlı dostunun, ümitsiz bir aşk sonucunda kendini Sölöz yakınlarındaki bir dereye atarak öldürmesi üzerine These bu bölgede bir yerleşim alanı kurdurmuştur. Kurulan bu kente Pythopolis dereye de Solois adını vermiştir (Kaplanoğlu, 1988).

Orhangazi'de iki Sölöz köyü vardır. Eskiden bunlardan göl kıyısında bulunan müslim Sölöz dağda bulunan ise Ermeni Sölöz ya da gayrimüslim Sölöz olarak anılmaktadır. 1924 yılında köyün adı bir ara Karabekir olarak değiştirilmesine karşın köylülerce benimsenmemiştir. Sölöz beldesi çok eski bir yerleşim alanıdır. Şevket Aziz Kansu köyde yaptığı yüzey araştırmalarında taş devrine kadar giden eski yerleşim alanı olduğunu belirlemiştir (Kaplanoğlu, 2001).

Sölöz beldesi Osmanlılar devrinde de ilk dönemlerden itibaren önemini korumuştur 1530-1566 tarihli kadı sicillerinde ki bir muhasebe defterinden Sölöz'de Orhan bey'in bir mescidi ve bir zaviyesi bulunduğu anlaşılıyor. 1530 yılı tahrirat defterine göre köyde 37 hane yaşamaktadır (Kaplanoğlu, 2001).

1945 yılında Sölöz'de Prof. Dr. Şevket Aziz Kansu tarafından gerçekleştirilen arkeolojik yüzey araştırmalar buradaki yerleşmenin Kalkolitik çağa değin uzandığını göstermektedir. Araştırma neticesinde çok eski yerleşim yeri kalıntısına ve köyün bulunduğu alanda höyüğe rastlanmıştır. Köyün içinden geçen dere civarında bulunan höyüğün tarihi, taş devrine kadar inmektedir. Kocadere'nin batısındaki yükseltide höyüğün yoğun kalıntıları bulunmaktadır. Osmanlı döneminde Müslüman Sölöz olarak anılmakta olan kasaba yine bu dönemde önem kazanmıştır.

1521 ve 1566 tarihli sicillerden Sultan Orhangazi'nin kasabada bir mescid ve birde zaviyesinin bulunduğu anlaşılmaktadır. III.Ahmet döneminde 27 Nisan 1713 -5 Ağustos 1716 tarihleri arasında üç yıl üç ay sekiz gün sadrazamlık yapan Ali Paşa Sölözlü'dür. Hacı Hüseyin Ağa adında bir Türk'ün oğludur
(<http://www.soloz.bel.tr/index.php?md=showpage&pID=1>).(21.01.2012)

BÖLÜM II

TÜRKLERDE MEZAR

Mezar yapma geleneği, insandaki dinî inançlar kadar farklı ve eskidir. Ölünün gelecekteki durumunu gösteren inançlarla bağlantılı olan mezar yapımının hangi çağda başladığı kesin olarak bilinmemektedir (Meydan Larousse, 1990).

Mezarlıkları, buldukları toprağın kendilerine aidiyetini simgeleyen bir unsur olarak kabul eden Türk toplumu, çok önceki devirlerden beri geçmişine olan bağlılık ve saygısını, güzel sanatlara olan ilgilerini (Ülker, 1984), şekil ve ölçü yönünden kendi içinde dengeli, çeşitli süsleme öğeleri ve taş işçiliğinin mükemmelliğiyle, özgün düşüncelerinin ayineleri olarak mezar ve anıtsal kitabelerde simgeleştirmişlerdir (Uğraşkan, 2007).

Dinlere göre farklılık gösteren dinsel görüş, ölümü öbür dünyaya atılan bir adım kabul ederek insanları tatmin etmeye çalışırken, daha dünyevi olan ikinci görüş ise, insanın yok oluşunu kalıcı bir anıtlarla, daha doğrusu bir mezar taşıyla aşmaya çalışmıştır. Mezarların büyük taşlarla kapatılmasının asıl amacı, her ne kadar istenmeyen müdahalelerden korumak olsa da, koruyucu olan bu önlemlerden ziyade, ölenin adına bir anıt oluşturma uğraşı olup, insanlık kültürünün ilk zamanlarına kadar uzanmaktadır (Laquer, 1997).

Türkler sembolleştirici ve önemli eleman olarak da, plastik ve estetik değeri yüksek, toplumsal yapıyla barışık, ulusal değerleri içinde barındıran, mezar kitabeleri yapmışlardır (Haseki, 1977). Ölen kişinin ardından yapılan merasimlerin veya yakılan ağıtların değil, yazılan ve çizilenlerin daha kalıcı olacağını düşünen Türkler, sevdikleri için mezar kitabesi dikmişler ve onunla ilgili düşüncelerini taşla kazımışlardır. Böylece hatıralarının nesiller boyu devam etmesini istemişlerdir.

İslam dininin farklı kavimler arasında yayılması, İslam dininin ölü gömme geleneklerini çok fazla değiştirmese de mezarlık ve mezar anlayışının farklı kültürlerde farklı olarak gelişmesine sebebiyet vermiştir. Mezar taşları ve mezar kültürü, Türklerin Müslüman olduktan sonra da devam ettirdikleri eski geleneklere belirgin bir örnektir. İslam'ın benimsenmesinden sonra da devam eden balbal geleneği, özelliğini kaybederek, mezar taşı biçimine dönüşmüştür. Hatta suret yasağı yüzünden ölenin yalnızca kavuğu, sarığı veya kılıcının tasvir edildiği geç dönem Osmanlı mezar taşlarında da balbal geleneğinin izleri görülebilir (Başkan, 1993).

Ölüm anından başlayan, ölünün gömülmesinden sonra da devam eden bir dizi törenin yer aldığı Türk mezar kültürü, İslam öncesine ait inançlarla Anadolu'nun yerli geleneklerinin bileşimidir (Başkan, 1993).

Eski Türklerde ölüm halinde yas törenleri yapılır, kırlarda ölünün bulunduğu çadırın çevresinde atlarla dolaşılır, saçlar kesilir, saç baş dağıtılır, yüz çizilerek kanatılır, ölenin atlarının kuyrukları kesilir, kurban edilir, ölünün ardından yemek verilirdi (Kafesoğlu, 1980). Ölüler ilk önce bir çadıra konurdu. Bundan sonra da at, sığır ve koyunlardan kurbanlar verilirdi. Daha sonra atlarla çadırın etrafında dönülür ve at koşturmaları yapılırdı. At koşturma bitince ölünün bütün eşyaları atı ile birlikte yakılır ve geriye kalan kemikleri toplanırdı. Asıl büyük kurban törenleri ile diğer törenler ölünün kemikleri mezara konduktan sonra yapılırdı. Türkler yuğ denilen cenaze törenleri bittikten sonra ölen şahısı toprağa verirler, ölenin heykeli veya resmi yapılarak mezarın üstüne konur, öldürdüğü düşmanın sayısı kadar balbalı mezarın çevresine dikerlerdi.

Hunlar bir tabut içine koydukları ölülerini eğer ölü bir asilse kurgan denilen anıt mezara, değilse baş ucuna balbal denilen bir taş parçası diktikleri basit mezarlara gömerlerdi (Başkan, 1996). Hun ölülerinin gömülmesi yılın belirli dönemlerinde, özellikle ilkbahar ve sonbaharda yapılırdı (Diyarbakırlı, 1972).

İnsanlar inançlarıyla bağlantılı olarak; ölülerini yakmışlar, kayaların tepelerine bırakarak yırtıcı kuşlara parçalatmışlar, ağaçlar üzerine odalar yaparak dallar arasına asmışlar, torba içine koyarak derin kuyulara sarkıtmışlar ve toprağa gömmüşlerdir. Bunların en yaygını bu gün de geçerliliğini kuruyan toprağa gömme işlemidir (Arseven, 1998). Eski Türkler ölülerini toprağa gömer ve üzerine bir taş dikerlerdi. Bu mezar taşları üzerinde çoğunlukla yazılar ve hayvan resimleriyle dini semboller kazılıydı (Arseven, 1998). Bunun yanında Türklerde yakma, sergileme ve gömme gibi yöntemler de görülmektedir. Kırgızlar ruhlara, sular, ağaçlara kurbanlar sunarlar; ölülerini yakarak onların kirlerinden, günahlarından arınacaklarına inanırlardı (İnan, 1972).

Eski Türkler'de ölülerin silahları, kıymetli eşyaları, altın ve gümüşle bezenmiş atları, kadın süs eşyası ve mücevherleriyle gömülmüş olması, onların ikinci bir hayatın varlığına inandıklarının işaretidir (Kafesoğlu, 1980).

Eski Türkler'in defin törenleri hakkında ilk verilere Çin kaynaklarında rastlanır. En erken Türk mezarı olarak bilinen örnekler, Hunlar dönemine rastlar (Karaçağ, 1994). M.Ö. II.

yüzyıla ait bilgilere göre Hunlar, ölüleri tabuta koyar, ağaca asarlardı. Tabutları altın ve gümüş süslemeli kumaş ve kürklerle örterlerdi. Eğer ölen kişi asilse kurganlara tahnit ediliyordu, değilse hemen gömülüyordu (Diyarbakirli, 1972)

Türk mezar taşlarının kaynağıyla ilgili ikinci veri ise Yenisei ve Orhun Vadisi'nde bulunan Göktürlere ait mezar taşlarıdır. Yenisei bölgesindeki mezar taşları M. S. VII. yy'a, Orhun Vadisi'nde bulunanlar ise M. S. 730 ve 734 yıllarına aittir. Kültigin, Bilge Kağan ve Vezir Tonyukuk adına yaptırılan mezar taşlarının bulunduğu bölgede hakan ve hanların mezarları üzerinde savaşlarda yenilgiye uğratılan düşmanların heykelleri olan balballara da rastlanmıştır (Tanyu, 1968). Erkek heykellerinin yanında kadın heykellerinin de bulunması; bunların ölünün kendi heykeli olabileceği fikrine varmamızı sağlıyor. Önce öldürülen düşman sayısı kadar dikilen heykellerin amacı daha sonra değişmiş olabilir (Barthold, 1974).

Uygurlarda taşların üzerine ölenin hayatının tarihçesi ve medhiyesi yazılıyordu. Yalnız bu gibi taşlar han veya hakan ve onlar derecesinde büyüklerin adına dikiliyordu. Halkın mezarları genellikle basit ve yazısız idi. Uygurlar mezara cesedi koyarken elbisesini giydiren, silahlarını kuşatırdı (İnan, 1972).

Kumanlar ölülerin üzerine büyük bir tepçik yaparlar ve onun üzerine de bir insan heykeli korlardı. Heykelin yüzü daima batıya çevrilirdi. Heykel elini göğsünün üzerine götürerek bir kadeh tutardı (Ögel, 1962).

Tarih boyunca Türkler ölülerini umumiyetle toprağa gömmeyi âdet edinmişlerdir. Fakat Orta Asya Türklerinin, Buda dininin tesiriyle ölülerini yaktıkları da görülmüştür. Toprağa kaynaklanmışlardır (Saraçoğlu, 1950). Çoğu Şamanlık düşünce ve inançlarına bağlı eski Türklerin ölü gömme adetlerine ait ilk bilgileri Çin kaynaklarında buluyoruz. Çin kaynaklarından elde edilen bilgilere bakarak eski Türklerin defin törenleriyle ilgili usûl ve adetleri şöylece sıralayabiliriz:

- a) Ölü için yapılan yas merasimi "yoğ"
- b) Ölüyü gömmek
- c) Ölüyü yakmak
- d) Birden fazla ölü gömmek

- e) Cesetleri mumyalamak "tahnit etmek"
- f) Eşyaları ve yiyecekleriyle birlikte gömmek
- g) Mezarlarının bir köşesine at gömmek
- h) Alp'in mezarı yanına kendi heykelini "sin" veya "balbalını" dikmek
- i) Ölüyü tabuta koyup ağaca asmak (Karamürsel, 2002)

Yaşam kadar hayatın bir gerçeği olan ölüm sonrası, insanlar ölümlerini yakmışlar, yüksek kayaların tepelerine bırakarak yırtıcı kuşlara parçalatmışlar, ağaçların üzerinde odalar yaparak dallar arasına asmışlar, torba içerisine koyarak derin kuyulara sarkıtmışlar ve toprağa gömmüşlerdir. Tamamen insanların inançlarıyla bağlantılı olan bu uygulamaların en yaygını ve bugün de geçerliğini koruyan toprağa gömme ilkesidir (Haseki, 1976).

Ölümlere mezar açmak ve mezarlar üzerine taş koymak tarih öncesi devirlere kadar uzanan çok eski bir gelenektir. Türkler'de bu geleneğe bağlı kalmışlar, ona gereken önemi vermişler, özellikle Anadolu'ya geliş tarihlerinden 20. yy.'ın başlarına kadar geçen sürede kendilerine özgü biçimlere ulaşan, plastik değer taşıyan, duyarlık ve kişilik sahibi, genellikle soyut anlayışta mezar taşları meydana getirmişlerdir (Haseki, 1976).

Türk mezar mimarisinin bilinen en erken örneklerini Hun dönemine ait kurganlar oluşturmaktadır. Türkistan'da Nain-Ula, Katanda, Pazırık, Şibe, Tuyahta, Yako -Nur, Berel ve Kızart gibi bölgelerde ele geçen kurganlar, en önemli örnekler arasında yer almaktadır. M.Ö. IV-II. yüzyıllarda "Kurgan" adı verilen Türk mezarları, Moğolistan'ın Altay Dağları çevresinde XX. yy.'da yapılan kazılarda ortaya çıkarılmıştır. Türk mezar yapısı olan kurganlar, toprak üstünde gözle görülebilen yığma bir tepe ve toprak altında mezar odası olmak üzere iki kısımdan oluşmuştur. Bu kurganların içerisinde ahşap sandukaların bulunduğu ve ölünün mumyalanarak gömüldüğü de tespit edilmiştir (Çoruhlu, 1998). Çin kaynakları genellikle asillerin mumyalanarak gömüldüğünü belirtmektedir. Hunlar bir tabut içine koydukları ölümlerin eğer ölen asilse "kurgan" denilen anıt mezara, değilse baş ucuna "balbal" denilen bir taş parçası diktikleri basit bir mezara gömerlerdi (Başkan, 1996).

Ölü gömme adetlerine ait en önemli verileri Altay'da karşımıza çıkmaktadır. Bunun sebebi araştırıldığında Hunlar'ın inanç sistemleriyle ilgili birtakım gerçekler fark edilmiştir. Altaylarda yaşayan bu en eski Türk topluluklarının inançlarına göre ölümden sonraki hayat,

batıda tekrar yaşanacaktır. Güneşin her gün batıdan batışı onlarda böyle bir inanç sisteminin oluşmasına zemin hazırlamış olabilir. Hun ölülerinin gömülmesi yılın belirli dönemlerinde , özellikle ilkbahar ve sonbaharda yapılırdı (Diyarbakırlı, 1972)

6.yüzyılla beraber Göktürkler döneminde defin töreni Hunlar ve Avarlar zamanından farklı sayılmazdı. Türklerin İslamiyet'i kabul etmelerine kadar Asya'nın çeşitli bölgelerine uyguladıkları defin töreni genel hatlarıyla ile şöyle idi: "Ölü bir çadıra konurdu. Ölünün yakınları da atlar oyunlar kesip, bunları çadırın önüne koyarak çadırın etrafında at üzerinde yedi kere dolaşırlardı. Sonra kapının önünde bıçakla yüzlerini kesip ağlardı. Bu tören yedi defa daha tekrarlanır ve yılın belli bir gününde ölünün atı kullandığı eşyalar ceset ile beraber yakılıp külü yine yılın belli bir gününde mezara konurdu ilk baharda ölenler son baharda, kışın ölenler ise ilk baharda gömülürlerdi." Defin gününde de ölünün yakınları tıpkı ölüm gününde yaptıkları törenleri tekrarlarlar. Fakat bazen ölü yakılmaz, iç organları boşaltılır, içi çeşitli bitkilerle doldurularak tahnit edilir (mumyalanarak) ve öyle gömülür. Göktürklerin geç dönemlerinde görülen ölü gömme adetlerindeki değişikliklere rağmen defin törenlerinde olduğu gibi örf , adet ve geleneklerinde de Hunlar' dan farklı değillerdi (Diyarbakırlı, 1972).

Göktürkler hakkındaki Çin rivayetlerine anlaşıldığına göre ceset, kubbeli ve yuvarlak biçimli olan Türk çadırına yatırılıyordu. Takvimde uygun bir gün seçilerek yoğ merasiminin iki safhası icra edilirdi. Göktürk beylerinin mezar taşlarında yoğ tarihleri verildiğine göre, gün belirlenirken bazı astrolojik düşüncelerle hareket edildiğinden söz edilebilir. Esasen mezar taşlarında astrolojik öğeler yer almaktadır. Merasim için seçilen günde ceset, at üzerine bindirilip bazen çadır şeklinde bir köşk içinde, silahları ve kıymetli eşyasıyla yakılıyor ve başka bir mevsimde külleri gömülüyordu. Türk kağanlarının mezar anıtları dağ şeklindeydi. Daha sonra Göktürkler ve Oğuz Türklerinde olduğu gibi ceset yakılmadan gömülüyorsa giyimli ve zırhlı olarak, silahları ve elinde bir kadeh içki bulunan ceset, atıyla mezara yerleştiriliyordu. Mezar abidesi olarak ölenin bir portresi ve hayatı sırasında giriştiği savaşlardan sahneler tasvir ediliyordu (Esin, 2006).

Ölen kişinin hayattayken savaşta öldürdüğü kişilerin simgesi olan taşlar veya heykellere balbal deniyor ve bunlar da mezarın etrafına dikiliyordu. Balballar ve ölene kurban edilen hayvanlar, öbür dünyada hizmetine tahsis edilmiş sayılıyordu.Göktürk mezar taşlarındaki yazılardan anlaşıldığına göre kurban edilen hayvanlarında tasviri yapılıyordu ölenin, onun maiyetinin ve balballar ile kurbanlık hayvanların tasvirleri dikilitaşa oyulmuş bir heykel veya kabartma olmaktadır. Ölenin hayat safhalarını temsil eden levhalarda taşa

hakkediliyor veya az kabartmalı şekilde oyuluyor yada kırmızı boyayla çiziliyordu. Bu eserlerin üslubu ilkel, fakat çarpıcı bir ifade gücüyle kendini gösteriyordu. İnsan tasvirlerinin hiç biri diğerine benzememektedir. Ayrıca kaynaklarda ölenin portresinin yapıldığı hakkında bilgiler yer almamaktadır. Bu mezar abidelerine in adı verilmektedir (Esin, 2006).

Çin kaynaklarından alınan bu bilgilere göre, eski Türklerin defin törenleri ile ilgili adetleri, ölü için yapılan yas merasimi "yoğ", ölüyü gömmek, ölüyü yakmak, birden fazla ölü gömmek, cesetleri mumyalamak "tahnit etmek", eşyaları ve yiyecekleri ile birlikte gömmek, mezarlarının bir köşesine at gömmek, Alpın mezarı yanına kendi heykelini "sin" ve balbalını dikmek, ölüyü tabuta koyup ağaca asmak şeklinde sıralayabiliriz (Karamürsel, 2002).

Göktürk mezar geleneği Hunlar'ın devamı olmakla birlikte farklı birer unsuru olan bengütaşlar ve balballar yüzyıllarca devam eden mezar taşı dikme geleneğinin öncüsü olmuşlardır. İlk araştırmalarda balbal olarak tanımlanan, ancak halk arasında taş nine ve taş baba diye bilinen heykeller aslında ilk Türk mezar taşlarıdır. Bu heykeller mezarda yatan kişinin ruhunu temsil etmek amacıyla dikilmişlerdir. Balballar ise ölen kişinin, hayatında öldürdüğü düşmanlarının adına mezarlarına dikilen taşlardır (Tanyu, 1968).

Göktürk'den sonraki Türk devleti olan Uygurlar (745-840), Hunların ve Göktürklerin benimsemiş oldukları Şamanizm dinini terk ederek, Budizm ve Mani dinini benimsemişlerdir. Uygurlarda da mezar üzerine taş dikme geleneğinin devam ettiği görülmektedir. Uygurlar etrafında kadeh tutan heykellerin bulunduğu mezar taşlarına "bengütaş" adını vermişlerdir. Anıtsal bir görünüm içinde olan boyları 5-6 m'yi bulan bu mezar taşlarının en iyi bilinen örnekleri Orta Asya'da Karabalsagun bölgesinde bulunmaktadır (Haseki, 1976).

Uygurlar yerleşik hayata geçtikleri için mezar mimarisine önemli katkılarda bulunmuşlardır. Türk Sanatı'nda yaygın bir şekilde görülen kümbet mimarisinin ilk örnekleri Uygurlar'da ortaya çıkmaktadır. "Stupa" adı verilen kubbe ile örtülü bu mezar anıtlarının kalıntılarına Hoço ve çevresinde rastlanılmaktadır (Tunçel, 1989).

Türkler İslamiyete girdikten sonra şüphesiz mezar geleneği de önemini yitirmiştir. İslam inancıyla şekillenen Karahanlılar döneminde mezar taşı geleneği önemini yitirmiş ama tamamen silinmemiştir (Haseki, 1977).

Karahanlılarla başlayan Gazneli ve Büyük Selçuklu devletleri tarafından yapılmaya devam ettirilen, proto tiplerini İslamiyet öncesi Türk topluluklarında gördüğümüz "türbe"

veya "kümbet" adı verilen mezar anıtları, Türk mezar mimarisi açısından çok önemlidir. Özellikle Büyük Selçuklular devrinde çok ve zengin örneklerini gördüğümüz bu anıt mezarlar genel olarak üç bölümden oluşurlar. Bunlar yapının bodrum katını oluşturan, cenazelik (mumyalık) bölümü ki bu bölümde ölü bulunur, toprak üstünde kalan ziyaret bölümü (bu bölümde sembolik bir lahit yer alır) ve genelde içten kubbe ile dıştan da konik bir külahla oluşturulan üst örtü bölümünden ibarettir (Çoruhlu, 1998).

Obalar halinde yaşayan Oğuzlar Müslüman olmalarına rağmen hala eski gelenekler sürdürülmüştür. Özellikle "balbal" geleneğinin Oğuzların geç dönemlerine kadar devam ettirildiği bilinmektedir (Başkan, 1996).

XI.yy.'ın başlarında Oğuzların Çağrı Bey aracılığı ile 1040 yılında kurdukları Selçuklu Devleti'nin çekirdeği ilk ürünlerini Anadolu'da vermeye başlamıştır. XI. yy.'ın ikinci yarısından sonra Anadolu yeni bir kültüre kapılarını sonuna kadar açmış, bu kültür bölgesel özellikleri de benliklerinde eriterek, mezar taşı geleneğinin tüm Anadolu'da yaygın bir hale gelmesine ve kendine özgü biçimlere ulaşmasına öncülük etmiştir (Haseki, 1976).

Bazı tarihi araştırmalar Orta Anadolu'da Ayaş çevresinde diktaş veya dikdönek taşlar denilen, çağları şimdilik açıklanamayan ve mezar taşı olduğu düşünülen kaya anıtlarının varlığını göstermiştir. Bu, Türkler Anadolu'ya gelmeden önce Anadolu'da bizim mezar taşlarımıza benzer taşlarının varlığını kanıttır (Haseki, 1976).

Anadolu Selçukluları döneminde Orta Anadolu'yu kaplayan Sivas, Tokat, Konya, Akşehir dışında Antalya, Malatya ve Diyarbakır gibi yerleşim merkezlerinde de birbirinden ilginç mezar taşları yapılmıştır (Haseki, 1976).

Anadolu'daki koç, koyun heykellerinin Akkoyunlular'la Karakoyunular'a ait olduğu öteden beri kabul edilegelmiş; fakat at heykellerinin hangi boya ait olabileceği konusunda kesin bir şey söylenmiştir. Ancak Tiflis'te bulunan at şeklindeki bir mezar taşında atın sol arka ayağın yan tarafındaki Alayuntluğ damgası at heykellerinin Alayuntluğ boyuna ait olduğunu ortaya koymaktadır (Karamağaralı, 1993).

Özellikle koç-koyun heykellerinin yanı sıra at heykellerine hem Orta Asya Türk mezarlarında hem de Doğu Anadolu'da Bitlis, Erzurum, Diyarbakır, Van, Kars, Tunceli illerinde sık sık rastlanmaktadır. Bunlar genellikle ayakta veya yere çökmüş bir tarzda yapılmıştır (Özkan, 2000).

Karahanlı'ların İslamiyet'i kabul etmesiyle birlikte özellikle mezar anlayışı ve geleneğinde önemli değişiklikler olmuştur. Ancak yine de kişilerin ölümsüzleştirilmesi ve anıtsal mezar yapma anlayışı devam etmiştir. İslamiyet'te ölen kişi için anıtsal mezar yapmak yasaklanmışsa da, Türklerin İslamiyet'i kabul etmeden önceki inanışlarının etkisiyle mezar anıtları değişik formlara bürünerek de olsa yapılmaya devam etmiştir. İlk defa Karahanlı'lardan itibaren türbe adı verilen birbirinden ilginç mezar anıtları yapılmıştır. Bu anıt mezar yapısının moda haline gelmesi ise Horasan ve Türkistan taraflarında ortaya çıkmıştır. Kerpiç ve tuğla kullanılarak yapılan Karahanlı türbeleri kare planlı kübik gövdeli yapılardır (Karaçağ, 1994).

Anadolu Selçuklu döneminden itibaren görülen kabartmalı mezar taşlarının burada daha eskiden yaşamış kavimlere ait kabartmalı mezar stilleri ile benzerliği akla gelir. Gerçektende Türkler bu topraklarda sonradan büyük çoğunluğu taş kesilme unsuru ile izah ettikleri heykel ve kabartmalarla karşılaşmışlardır. Fakat bir süre geçip her iki toplumun düşmanlığı ve zıtlığı bittikten sonra karşılıklı bir kültür alışverişi düşünülebilir (Baykara, 1993).

Türkler Anadolu'ya yerleştikten sonraki zamanlara ait, miladi bin senelerinden itibaren, mezarlıklar tespit edebiliyoruz. Örnek olarak Erzurum civarında Saltuklara, Ahlat civarında Selçuklara, Ak ve Kara Koyunlulara, Konya ve Akşehir'de Selçuklulara ait mezarlıkları verebiliriz (Saraçoğlu, 1950).

Beylikler dönemi mezar taşı geleneği tüm Anadolu'da yaygınlık kazanmış, Aydın, Manisa, Kütahya, gibi bölgelerde örnekler bırakmıştır. Bu süre içerisinde devam eden mezar taşı geleneğinde yine zaman zaman yöresel özellikler göze çarpmıştır. Özellikle Akkoyunlu ve Karakoyunlular, Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgesinde koyun, koç ve at şeklinde mezar taşları yapmışlardır.

Beylikler dönemini erken Osmanlı, özellikle Bursa üslûbu izler. İnce uzun sandukaların ve üzerleri, sivri ya da yuvarlak kemerlerin bulunduğu şahidelerin yer aldığı mezar taşları Selçuklu ve Beylikler devri mezar taşlarına göre daha sade ağır başlı ve net bir formdadır. En iyi ve yoğun örneklerine Bursa, İznik, Kırklareli, Gelibolu ve İstanbul yörelerinde rastlanır. (Sağiroğlu, 2005).

Beylikler döneminde Anadolu Selçuklu mezarlarının bir devamı olarak türbeler ve kümbetler yapılmıştır. Tek fark Beylikler dönemi mezar anıtlarının Anadolu Selçuklu mezar anıtlarına göre daha sade bir süsleme programına sahip olmasıdır (Sağiroğlu, 2005).

XX.yüzyıl başlarına kadar, İstanbul başta olmak üzere Osmanlı ülkesinde son derece dikkat çeken bir mezar taşı geleneği yaygın bulunmaktaydı. Osmanlı mezar taşlarının Selçuklu ve Beylikler devri mezar taşlarına göre en belirgin özelliği daha sade, ağır başlı ve formlarının net oluşudur. Selçuklu taş kapılarında görülen ve mezar taşlarına yansıyan karmaşık, kavraması güç ışık gölge dansı Osmanlı mezar taşlarında görülmez. Osmanlı mezar taşlarında figüratif elemanlara da rastlanmaz. Buna karşın ölen kişinin kimliğini belirten semboller kullanılmıştır (Haseki, 1971).

Osmanlı mezar taşı ilk bakışta bir insanı andırması ile kendisini belli eder. Gerçi bunda ayaklar veya eller çok belirgin değildir. Ancak boyun ve özellikle başın silueti çok açık olarak görülmektedir. Özellikle baş kavuğu ile kendisini belli etmektedir. Osmanlı döneminde insan siluetli mezar taşlarından başka düz cepheli taşlar da vardır (Baykara, 1993).

Osmanlı mezarlıkları günümüzde olduğu gibi şehrin dışarısında değildir bu mezarlıklar iç içedirler. Hatta birçok yabancı gezgini şaşkınlıkla şehrin en güzel yerlerine kurulmuşlardır. Osmanlı Mezarlıkları, her bakanın rahatlıkla görebileceği konumlarıyla, çevrelerinde yaşayan tüm insanlara bu dünyanın geçiciliğini, kalınacak asıl yurdun buralar olmadığını fısıldamaktadırlar. Osmanlı toplumunda hayat ölümle o kadar iç içedir ki, kişiler evlerinin önlerindeki bahçelerine, yada her gün gittikleri camilerinin bir köşesine bile gömülebilmektedirler.

Anadolu Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı mezarları arasında çok fazla fark olmamakla birlikte, her biri kendi dönem ve bölge özelliklerini taşırlar. Bütün bu farklılıklar ve benzer yanlar ele alınarak; Anadolu'daki Türk mezarları genel olarak dört biçimde yapılmıştır. Sandukalar, çatma lahitler, şahideli mezarlar ve baldöken mezarlar. Ancak bu dört mezar şekli dışında bazı bölgelerde görülen farklı mezarlarda mevcuttur. Bunlara örnek olarak özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da karşımıza çıkan koç, koyun ve at şeklinde mezar taşları verilebilir. Diyarbakır, Elazığ, Erzurum, Kars ve Van müzelerinde pek çok örneği görülür. At heykelleri sayıca çok daha azdır. Bugüne kadar yalnız Doğu Anadolu'da tesadüf edilmiştir. Koç, koyun ve at heykeli şeklindeki mezar taşlarının Türkiye dışında Kafkasya ve Asya'da da örnekleri mevcuttur (Karamağaralı, 1992).

Mezarların biçimleri, taşların üzerinde bulunan yazılar ve sembolik işaretler bize mezarda yatan kişi hakkında çeşitli bilgiler vermektedir. Mezar taşlarında kabirde yatan kişinin kadın, erkek yahut çocuk olduğu kolayca anlaşılabilir. Çocuk mezarlarının boyları küçüktür.

Kadın mezarlarının en dikkat çeken yönü çiçeklerle süslü olmalarıdır. Erkek mezar taşları ise başlıklarından tanınır. Mezar sahibinin mesleği, bağlı bulunduğu tasavvufi neş'esi taşın formunun belirlenmesinde önemli göstergelerdendir. Erkek mezar taşları üzerinde en sık görülen başlıklar sarık, kavuk ve fes formundaki başlıklardır. Osmanlı mezar taşları üzerinde kişinin kimliğini belirten ifadeler çokça kullanılmıştır.

Anadolu'muzun hemen her tarafında, bu arada Osmanlıların hâkim oldukları coğrafyanın tamamına yakın yerleşim yerlerinde bulunan mezar taşlarının bir bölümü, âdeta birer sanat ve mimârî eserdir. Mezar taşları, bu özelliği dışında, ayrıca üzerine hakkedilmiş motif ve yazılarıyla da artı bir değere sahiptir. Bu yönüyle mezar kitâbeleri, Selçuklu ve Osmanlı tarihini yazmak için vazgeçilemeyecek temel kaynaklardan birini teşkil eder. Yazılı mezar taşları Türkün bu topraklarda yaşadığına, varlığını ebedileştirdiğine en canlı birer şahid ve aynı zamanda estetik ve etnografik kıymeti haiz vesikalardır. Bu itibarla şehirlerin tarihleri hazırlanırken mezar taşları mühim rol oynarlar (Dağlıoğlu, 1943).

Özellikle Osmanlı Türkleri'nde, mezar taşlarını mimârî bir şaheser haline getirmek ve onlara bir ruh ve mana kazandırmak konusunda büyük bir maharet ve kabiliyet göze çarpar. Mezar taşlarındaki motifler, değişik serpuş biçimleri ve muhtelif yazı örnekleri, bakan kişiyi düşündürecek, heyecanlandırarak ve imrendirecek bir üslup taşır (Hızlı, 1999).

Osmanlı Beyliği'nin ilk dönemlerinde, Bursa'daki, Muradiye'deki mezar taşlarına bakarsanız, örneklerini bütün ortaçağ Anadolu'sunda, hatta Arap ülkelerinde görebildiğiniz bir üslupla karşılaşırsınız. İstanbul'da, şehrin fethinden elli sene evvel bile bugün alışmış olduğumuz Osmanlı mezar taşı tipolojisi henüz şekil ve kitâbe bakımından ortaya çıkmış değildir.

Her devrin mimari üslubuyla ilgili çok sayıda örneğini görebileceğimiz mezar taşlarının Osmanlı boyutuyla ilgili sürecinin Bursa'dan başladığını, hatta Türk sanatının geçirdiği mimari safahatı dikkate aldığımızda 1325-1480 yılları arasını kapsayan yaklaşık bir buçuk asırlık dilimini "Bursa Devri'nin oluşturduğunu biliyoruz (Arseven, 1955).

Osmanlı müslümanları diğer kurumlarda olduğu gibi mezar geleneğinde de kendilerinden önceki uygulamayı devralıp zaman içinde geliştirerek 18. yy gelindiğinde kendi özgün mezarlarıyla ünlü Osmanlı mezarlarını oluşturmuşlardır. Bursa şehri ilk Osmanlı payitahtı olmanın önceliğiyle en eski Osmanlı mezarlarına sahiptir. Bursa'nın ölüleri 14. yy dan 20. yy'ın ilk çeyreğine kadar tam altı yüzyıl tarihsel mezar taşlarının altında rahatsız edilmeden

yatmışlardır.bu kadar uzun yy.lar içinde ortaya çıkmış her türlü ve üslupta mezar taşına Bursa'da rastlama şansı bulunmaktadır.İstanbul dışındaki şehitlerimiz arasında en çok hazireye sahip şehir olarak Bursa'yı görmek yanlış değildir.Bursa'dan sonra fethedilmiş bir şehir olmakla birlikte mekansal boyutu ve demografik büyüklüğünün yanında fetihten itibaren gördüğü yoğun ve ayrıcalıklı ilgi doğal olarak İstanbul'u hiçbir şehirle kıyaslanmayacak bir zenginliğe kavuşturmuştur. Elimizde somut veriler olmamakla birlikte Osmanlı sınırları içinde tarihi mezar varlığı bakımından İstanbul'dan sonra Bursa'yla kıyaslanabilecek bir şehir ancak belki Edirne olabilir. Bursa'nın geleneksel şehir dokusunu mezarlıklardan ve hazirelerden bağımsız düşünmek söz konusu olamaz.Bursa'nın türbeleri ise şehrin dinsel ve kültürel dokusunu belirleyen en önemli zenginliğidir (Mermutlu, Öcalan, 2011).

Bursa'nın sadece fethi sırasında değil, daha önceki dönemlerde de şehir sakinlerinin cenazelerini, günümüzde de önemli bir mezarlık durumundaki Pınarbaşı'na ya da Hisar'ın dışında batı veya doğu tarafına defnettikleri söylenebilir. Gerçekten de Pınarbaşı mezarlığına defnedilen kişiler arasında XV. yüzyılda yaşayanlara rastlamak mümkündür. Bu mezarlıkla ilgili aşağıda daha ayrıntılı bilgi verileceği için burada kesmek istiyoruz. Ancak hemen ilâve etmek gerekir ki, fethi müteakip önce Hisar'da, sonra da diğer yerleşim birimlerindeki cami, mescid, tekke, mekteb ve türbelerin yanı başlarında bulunan hazirelerde de çok sayıda defin gerçekleştirilmiştir (Hızlı, 1999).

Bursa'da tarih boyunca varlığı bilinen mezarlıkların sayısı 15'i aşmaktadır. Osmanlılar'ın hâkimiyetleri süresince Bursa'da, daha önce de işaret ettiğimiz gibi, yaptırılan cami, mescid, türbe, tekke, zaviye, mektep, medrese gibi yapıların hemen bitişiklerinde yer alan ve "hazire" adı verilen küçük mezarlıkların sayısı bir hayli fazladır (Hızlı, 1999).

BÖLÜM III

A) ORHANGAZİ MEZAR TAŞLARI:

Tespit ettiğimiz 75 mezar taşının 58 adedi Orhangazi' ye aittir. Bu taşların 42 adeti erkek mezar taşı (Katalog No: 18, 19, 20, 21, 24, 25, 26, 27, 28, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 39, 40, 41, 43, 44, 45, 46, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 57, 58, 61, 62, 63, 64, 66, 67, 69, 70, 73, 74), 12 adeti ise kadın mezar taşıdır (Katalog No:22, 23, 29, 37,

38, 47, 56, 59, 65, 71, 72, 75). 4 adet taşın ise (Katalog No: 35, 42, 60, 68) kimliği tespit edilememiştir.

Orhangazi'de incelediğimiz mezar taşlarından en eski tarihli (Katalog No:55), 1699 yılına ait olan taştır. En yeni tarihli (Katalog No:30) mezar taşı ise, 1878 yılına ait olan taştır. Mezar taşlarının 1 adeti 17. yy'a (Katalog No: 55), 33 adeti 18. yy'a (Katalog No:19, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 31, 34, 39, 40, 42, 43, 44, 47, 50, 52, 54, 56, 57, 58, 59, 61, 62, 63, 65, 66, 67, 68, 69, 74, 75), 16 adeti ise 19. yy'a (Katalog No: 18, 21, 29, 30, 32, 33, 36, 37, 41, 46, 48, 49, 70, 71, 72, 73) aittir. Bu taşlardan 5 adet taşın (Katalog No:35,38,51,53,60) yazı kısmı kırık olduğu için, 3 taşın da (Katalog No:20,45,64) yazı kısmı tahrip olduğu için tespit edilememiştir.

Mezartaşlarında "tabancacı" (Katalog No:25) ve "kundakçı" (Katalog No:24) olmak üzere iki meslek dalına ait olan taşta rastlanmıştır.

Taşlardan 54 adeti (Katalog No:18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 74, 75) Sülüs yazıyla, 4 adeti (Katalog No: 35,38,51,73), Talik yazıyla yazılmıştır.

31 adet taş (Katalog No:18, 19, 21, 22, 23, 24, 25, 28, 29, 31, 35, 36, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 46, 47, 48 ,49, 51, 53, 56, 58, 70, 71, 72, 73) mermer malzemedden, 27 adet taş (Katalog No:26, 27, 30, 32, 33, 34, 37, 45, 50, 52, 54, 55, 57, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 74, 75) ise taş malzemedden yapılmıştır.

Mezar taşlarının hepsi kazıma oyma tekniğiyle yapılmıştır. Öte yandan incelediğimiz taşlara süsleme açısından baktığımızda 3 adet taş (Katalog No:18, 35, 38) süsleme yönünden önem arz etmektedir.

B) ORHANGAZİ KÖYLERİ MEZAR TAŞLARI

Orhangazi köylerinde yaptığımız araştırmalarda sadece Paşapınar köyü ve Sölöz beldelerinde mezar taşı tespit edilmiştir. Bizzat gittiğimiz Gürle, Yeni Gürle, Ortaköy, Yeniköy, Gedelek, Üreğil, Çakırlı ve Nadır gibi yerlerde mezar taşı tespit

edilmemiştir. Yetkililerden aldığımız bilgilere göre buradaki mezar taşlarının ya kaybolduğunu ya da çalındığını öğrendik. Gidemediğimiz yerlere ise ya yetkililere telefon açılmış ya da burada yaşayan insanlarla irtibata geçilmiştir. Yapılan görüşmelerde aynı şekilde bu yerlerde evvelce taşların olduğunu fakat daha sonradan ya kaybolduğunu ya da çalınmış olduklarını öğrenmiş olduk. Öte yandan bazı yeni kurulan köylerde doğal olarak mezar taşı olmadığı için herhangi bir tespitte bulunulamamıştır. Ancak yine de yetkililerle irtibata geçmemize rağmen mezar taşlarının bulunmadığını öğrendik.

1) PAŞAPINAR MEZAR TAŞLARI

Paşapınar'da incelediğimiz 6 taşın 3'ü erkek (Katalog no: 1, 2, 5) 3'ü de kadın (Katalog no: 3, 4, 6) mezar taşıdır.

Bu taşlardan yalnızca 5 no'lu taş talik yazı ile 1,2,3,4,6 no'lu taşlar ise sülüs yazı ile yazılmıştır.

5 adet taş (Katalog No:1, 2, 3, 4, 6) mermer malzemedden, 1 adet taş (Katalog No:5) taş malzemedden yapılmıştır.

Tarihsel açıdan bu mezar taşlarını incelediğimizde sırasıyla 1722 (Katalog no: 3), 1726 (Katalog no: 4), 1741 (Katalog no: 1), 1771 (Katalog no: 2) ve 1804 (Katalog no: 6) yıllarına ait olduğunu görmekteyiz. 6 no'lu taş hariç diğer taşlar 18. yy ait taşlardır. 6 no'lu taş ise 19. yy başına aittir.

Bu mezar taşları içerisinde 2 adet mezar taşının (Katalog no: 1, 3) 1667-1716 yılları arasında Osmanlıda 3 defa sadrazamlık yapmış olan Şehit Ali Paşa ya da diğer adıyla Silahdar Ahmet Paşa'nın kız kardeşine ve yeğenine ait olduğu tespit edilmiştir.

2) SÖLÖZ MEZAR TAŞLARI :

Sölöz beldesindeki taşları incelediğimizde 11 taşın 5'i erkek (Katalog no:9,12,13,15,16), 6'sı ise kadın (Katalog no: 7,8,10,11,14,17) mezar taşdır.

Bu taşlardan 3'ü Talik yazı ile (Katalog no: 13,14,16), 8'i Sülius yazı ile (Katalog no: 7,8,9,10,11,12,15,17) yazılmışlardır.

10 adet taş (Katalog No:7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16) mermer malzemededen, 1 adet taş ise (Katalog No:17) taş malzemededen yapılmıştır.

Sölöz beldesindeki taşları tarihi yönüyle değerlendirdiğimizde ise en eski taş 1768 (Katalog no:15) ve en yeni tarihli taş ise 1866 (Katalog no:17) yılına aittir. Bu taşlardan 2 tanesi (Katalog no: 10,15) 18. yy'a, 6 tanesi (Katalog no: 7,8,9,12,16,17) 19. yy'a aittir.

Katalog no: 11,13,14, olan taşların ise tarihleri tespit edilememiştir.

BÖLÜM IV
KATALOG

Resim 1

Resim 2

Katalog No : 1.
Fotoğraf No : 1, 2
Bulunduğu Yer : Paşapınar
Tarihi : H. 1154/M. 1741.
Hattın Türü : Sülüs
Kimliği : Yusuf Bey
Malzemesi : Mermer
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Vardan'da şehid olan
Ali Paşa merhumun
Hemşirezade merhum
Ve mağfur leh Yusuf
Bey Ruhiyçün El-Fâtiha
Fi sene
1154

واردنك شهيد اولن
علي پاشا مرحومك
همشيرزاد مرحوم
و مغفور له يوسف
بك روحيچون ال فاتحه
في سنه
١١٥٤

Genel Bilgi : Resimde görüldüğü gibi taşın baş kısmı eksik olup fakat ayak taşı bulunan ender taşlardandır. Taşın kitabesine göre bu taş Sadrazam Şehit Ali Paşa'nın yiğenine aittir.

Resim 3

Katalog No : 2
Fotoğraf No : 3
Bulunduğu Yer : Paşapınar
Tarihi : H. 1185/M. 1771.
Hattın Türü : Sülüs
Kimliği : Şaban oğlu İbrahim
Malzemesi : Mermer
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Merhum ve mağfur leh
Muhtac ila Rabbihil Ğafur
Şaban oğlu İbrahim
Paşa Ruhıyçün
El-Fâtiha
1185
Sene

مرحوم و مغفور له
محتاج الي ربه الغفور
شعبان اوغلو ابراهيم
پاشه روحیچون
فاتحه ال
۱۱۸۵
سنه

Genel Bilgi : Başlık kısmı destarlıdır.

Resim 4

Katalog No : 3
Fotoğraf No : 4
Bulunduğu Yer : Paşapınar
Tarihi : H. 1135/M. 1722.
Hattın Türü : Sülüs
Kimliği : Fatma Hanım
Malzemesi : Mermer
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Merhume ve Mağfur Leha	مرحومه و مغفورلها
Fatma Hanım Hemşire-i	فطمة خنم همشير
Şehid Ali Paşa e-binti	شهيد علي پاشا ابنت
Hasan Ağa Ruhlariyçün	حسن اغارحليچون
El-Fâtiha	ال فاتحه
Sene	سنه
1135	۱۱۳۵

Genel Bilgi : Bulduğumuz taşlar içerisinde ön ve arka yüzü yazılı olan tek taşdır.

Kitabesinden anlaşılacağı üzere Şehit Ali Paşa'nın kız kardeşine aittir.

Resim 5

Katalog No : 4
Fotoğraf No : 5
Bulunduğu Yer : Paşapınar
Tarihi : H. 1139/M. 1726.
Hattın Türü : Sütlis
Kimliği : Fatma Hanım
Malzemesi : Mermer
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

El-Fâtiha

ال فاتحه

Gide bir tarihte Rabbi Ğani

كيد بر تاريخك ربغي

Mesken ede Fatma Hanım Add'ni

مسكن ايد فاطمي خاتم عدني

1139

١١٣٩

Sene

سنه

Genel Bilgi : Sadrazam Şehit Ali Paşa'nın kızkardeşi olan Fatma Hanım'ın taşının
arka yüzüdür.

Resim 6

Katalog No : 5
Fotoğraf No : 6
Bulunduğu Yer : Paşapınar
Tarihi : H. 1219/M. 1804.
Hattın Türü : Talik
Kimliği : Hacı Hüseyin oğlu Ali
Malzemesi : Taş
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Hüve'l-Bâki

Nevcivanım uçtu cennet başına

derdi kaldı valideyni yanına

Hacı Hüseyin mahdumu

Ali'nin Ruhıyçün

El-Fâtîha

1219

هو الباقي

نوجونم اوجدي جنت بغينا

درد قلدي والدين يانن

حاجي حسين محدومي

علين روحیچون

ال فاتحه

۱۲۱۹

Genel Bilgi :Resimde görüldüğü üzere taşın üst sağ kısmı tahrip olmuştur ve başlık kısmı mevcut değildir.

Resim 7

Katalog No : 6
Fotoğraf No : 7
Bulunduğu Yer : Paşapınar
Tarihi : H. 1150/M. 1737.
Hattın Türü : Sütlis
Kimliği : Aişe Kadın
Malzemesi : Taş
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Ziyaretten murad olan duadır
Bugün bana ise yarın sanadır
Merhume Aişe Kadın Ru-
Huna El Fâtiha
1150

ذيارتن مراد اولان دعادر
بوگون بكا ايسه يارين سنادر
مرحومه عايشه قلدين رو
حنه ال فاتحه
۱۱۵۰

Genel Bilgi : Kadın mezar taşına ait olan tipik taşlardan biridir. Fakat yüzeyi oldukça yıpranmış durumdadır.

Resim 8

Katalog No : 7
Fotoğraf No : 8
Bulunduğu Yer : Sölöz
Tarihi : H. 1237/M. 1821.
Hattın Türü : Sölöz
Kimliği : Muhammed Ağanın kızı Şerife Ümmühan
Malzemesi : Mermer
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

El-Bâkî

Fenadan bekaya eyledi rihlet

İde kabrini hak ravza-i cennet

Muhammed Emin Ağa'nın kerimesi

Merhume Şerife Ümmühan

Hatun ruhuna Fâtiha

1237

Sene

البقي

فنادن بقايه ايدي رحلت

ايد قبرني حق روضه جنّت

محمد امين اغانك كرمهسي

مرحومه شريفه امهان

خاتون روحنه فاتحه

١٢٤٧

سنه

Genel Bilgi : Taşın başlık kısmı mevcut değildir. Taş günümüzde ilk dikildiği yerde olmayıp farklı bir yerde bulunmaktadır.

Resim 9

Katalog No : 8
Fotoğraf No : 9
Bulunduğu Yer : Sölöz
Tarihi : H. 1218/M. 1803.
Hattın Türü : Sülüs
Kimliği : Saliha Kadın
Malzemesi : Mermer
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Hüve'l-Bâkî
Merhum Hacı Ahmedin
Ehli merhume ve mağ
leha cennet mekan
Saliha Hevace
Kadın ruhuna Fâtiha
1218
Sene

هوالبقي
مرحوم حاجي احمدك
اهلي مرحومه و متفور
لها جنّت مكا
صالحه حوجه
قادين روحنه فاتحه
١٢١٨
سنه

Genel Bilgi : Taşın başlık kısmı mevcut değildir. Ayrıca yüzey kısmı yıpranmış bir vaziyettedir.

Resim 10

Katalog No : 9
Fotoğraf No : 10
Bulunduğu Yer : Sölöz
Tarihi : H. 1219/M. 1805.
Hattın Türü : Sülüs
Kimliği : Hüseyin Efendi oğlu Molla Hüseyin
Malzemesi : Mermer
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Hüve'l-Bâki

Hüseyin Efendi'nin
mahdumu merhum

Molla Hüseyinin

Ruhiyçün El-Fâtiha

1219

هوالبقي

حسين افنديين

مخدومي مرحوم

ملا حسين

روحیچون الفاتحه

۱۲۱۹

Genel Bilgi : Taşa ilk baktığımızda fes biçimindeki başlık kısmı göze çarpmaktadır. Ayrıca yüzey kısmı oldukça yıpranmış durumdadır.

Resim 11

Katalog No : 10
Fotoğraf No : 11
Bulunduğu Yer : Sölöz
Tarihi : H. 1189/M. 1775.
Hattın Türü : Sülüs
Kimliği : Şerife Aişe Hatun
Malzemesi : Mermer
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Ziyaretten murad olan

duadır bugün bana

ise yarın sanadır

Merhume Şerife

Aişe Hatun

Bint Seyyid Mehmed Ağa

Ruhiyçün Fâtiha

1189

ذيارتن مراد اولان

دعادر بوگون بكا

ايسه يارين سنادر

مرحومه شريفه

عائش خاتون

بنت سيّد محمد اغ

روحیچون فاتحه

۱۱۸۹

Genel Bilgi : Diğer taşlara nazaran kabartmalar daha belirgin durumdadır.

Resim 12

Katalog No : 11
Fotoğraf No : 12
Bulunduğu Yer : Sölöz
Tarihi :
Hattın Türü : Sülüs
Kimliği : İsmihan Hanım binti .....
Malzemesi : Mermer
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Hüve'l-Hayyü'l-Bâkî

هُوَ الْحَيُّ الْبَاقِي

Bakmayın çeşmi basiretle bu mezarımın باقمايك چشمى بصيرتله بو مزارمن طاشن
taşına

Bilmez ol halim benim ta gelmeyince başına بيلمز اول حالم بنم تا گلمهينجه باشنه

Merhume İsmihan Hanım binti

مرحومه ايسمihan خانم بنت

Ruhuna el Fâtiha

روحنه آل فاتحه

.....

Genel Bilgi : İlk bakıldığı zaman hemen taşın üst kısmındaki çiçek motifleri göze çarpmaktadır. Ayrıca taşın yüzeyi zaman içerisinde oldukça yıpranmıştır. Öte yandan köklerden dolayı oldukça sıkışık olan taşın alt kısmını çıkaramadığımızdan dolayı tarih kısmını okuyamadık.

Resim 13

Katalog No : 12
Fotoğraf No : 13
Bulunduğu Yer : Sölöz
Tarihi : H. 1217/M. 1803.
Hattın Türü : Sülüs
Kimliği : Köse Said Ağa
Malzemesi : Taş
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Hüve'l Bâkî

Beni kıl mağfiret eyle

Yezdan bihak nuru Kuran

Gelip kabrimi ziyaret ede

İhvan Ede ruhuma

Fâtiha ihsan

Hacı Ömer oğlu Muhammed Ağanın .....

Köse Said Ağa

1217

Sene

هوالبقي

بني قيل مغفرت ايل

يزدان بحق نوري قران

گلوب قبرمي زيارتايدي

احوان ايديروحمه فا

فاتحه إحسان

حاجی عمر اوغلی محمد آغانک ...

کسه سعید آغا

۱۲۱۷

سنه

Genel Bilgi : Sölöz beldesinde bulduğumuz fes başlıklı mezar taşlarından biridir.

Yüzeyine zaman içerisinde kireç sürülmesine rağmen en sağlam taşlardan biridir.

Resim 14

Katalog No : 13
Fotoğraf No : 14
Bulunduğu Yer : Sölöz
Tarihi :
Hattın Türü : Talik
Kimliği :
Malzemesi : Mermer
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Genç iken dari fenadan eyledi yerim گنج ایکن دارِ فنادن ایلدی یرم
beka oldu yatana sabırlar vere ol bari Hûda بقا اولدی یاتانه صبرلر ویره اول باری خدا
baba ana hasret ah edip ve eyler figan بابا آنا حسرت آه ایدوب و ایلر فغان
eylesin ol cennette huriler ile safa ایله سین اول جنتده حوریلر ایله صفا

Genel Bilgi : Tarih kısmını okuyamadığımız bir başka taşta budur. Yetkililerden gerekli yardımı alamadığımız için taşta zarar verebiliriz düşüncesiyle sıkışık durumda olan bu taşın yüzeye çıkaramadık ve kimliğini tespit edemedik. Fakat taşın şeklinden ve üzerindeki başlıktan bir erkeğe ait olduğu görülmektedir.

Resim 15

Katalog No : 14
Fotoğraf No : 15
Bulunduğu Yer : Sölöz
Tarihi :
Hattın Türü : Talik
Kimliği :
Malzemesi : Mermer
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Genç iken bu dari dünyada heman

.... ukbaya azmettin bugün

erci emri mariz etti beni

..... kıldı zebun

گنج ایکن بو دارِ دنیاده همان

عقبایا عظم ایتدک بوگون

ارجی امری مریض ایتدی بنی

قیلدی زبون

Genel Bilgi : Alt kısmı toprağa gömülü ve oldukça sıkışık olan bu taşın kimliğini tespit edemedik. Ama taşın şeklinden anladığımız kadarıyla bir kadın mezar taşıdır.

Resim 16

Katalog No : 15
Fotoğraf No : 16
Bulunduğu Yer : Sölöz
Tarihi : H. 1181/M. 1768.
Hattın Türü : Sülüs
Kimliği : İsmail Beşe
Malzemesi : Taş
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Karındaşlarına hasret giden

قرنداشلرنه حسرت گیدن

Merhum İsmail Beşe

مرحوم اسماعیل بشه

Ruhuna Fâtiha

روحنه فاتحه

1181

۱۱۸۱

Sene

سنه

Genel Bilgi : Resimden görüldüğü üzere taşın sağ ve sol kısımlarına bir parça kırık vardır. Ayrıca taş ilk dikildiği yerde kalmayıp yer değiştirmiştir.

Resim 17

Katalog No : 16
Fotoğraf No : 17
Bulunduğu Yer : Sölöz
Tarihi : H. 1282/M. 1866.
Hattın Türü : Talik
Kimliği : Şeyh Muhammed Molla
Malzemesi : Mermer
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Talip Ağa'nın

طالب آغانك

Oğlu Ahmed Ağa'nın

اوغلى أحمد آغانك

Mahdumu merhum

مخدومی مرحوم

Şeyh Muhammed Molla Ruhuna

شيخ محمد ملا روحنه

Fâtiha 1282 Sene

فاتحه ١٢٨٢ سنه

Genel Bilgi : Gürüldüğü üzere taşın üst kısmı kırılmıştır. Fakat mezarlıkta parçasına rastlayamadık.

Resim 18

Katalog No : 17
Fotoğraf No : 18
Bulunduğu Yer : Sölöz
Tarihi : H. 1234/M. 1818.
Hattın Türü : Sülüs
Kimliği : Mustafa'nın zevcesi Zeynep Hatun
Malzemesi : Taş
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

..... Mustafa'nın	مصطفى نكث
Zevcesi merhume	زوجہسی مرحومہ
Zeynep hatun	زينب خاتون
Ruhiyçün	روحیچون
Fâtiha	فاتحہ
1234	۱۲۳۴
Sene	سنہ

Genel Bilgi : Resimde görüldüğü gibi taşın üst sağ yanı kırık vaziyettedir ve ilk dikildiği yerde olmayıp günümüzde yer değiştirmiştir.

Resim 19

Katalog No	: 18
Fotoğraf No	: 19
Bulunduğu Yer	: Orhangazi
Tarihi	: H. 1234/M. 1819.
Hattın Türü	: Sütlis
Kimliği	:
Malzemesi	: Mermer
İşlenişi	: Kabartma.
Kitabesi	:

أى فلك سندن نيجه داد ايتميهن بو Ey felek senden nice dâd itmeyen bu demde kim

دمده کيم

حائمانى نسل خيرالدارين ايتدك تاريمار Hânumanı nesl-i hayr-üd dareyn ettin tarimar

ذره و شفقت مروّت يوق ايمش هم Zerre ve şefkat mürüvvet yok imiş hem sende kim

سنده کيم

ميرزشان صادق ايله اولماسين هيچ ياريغار Mir-i zişan sadık ile olmasın hiç yar-i ğar

بر زمان پازاکويه مختار ممتاز ايليوب Bir zaman Pazarköy'e muhtar mümtaz eyleyüp

ساقبي اجل انجامكار جام موتى صوندي Câm-ı mevti sundu saki ecel encamkâr

زيردشتند عجب وارمى آنك ماننديكه كه Zirdeştinde aceb varmı anın manendi ki

چشم ايدوب اوني جوانه قيلمادی رهمين شار Çeşm edüp onu civane kılmadı rahmin şar

زيکرم کاني ایدی خاتم منند عالم اول Zikrim kâni idi hatem minned alemde ol

سايهسند نيچهلر اولمقدا ایدی سايهزار Seyesinde niceler olmakda idi sayezâr

چشمِ عالمدن آنی هم بغتتاً در ایلیوب چشم-i alemden anı hem beğteten dur eyleyüp

صاد هزاران ایلدی هپ غمکسار Sad hezeran bendesini eyledi hep ğam küsar

خیف آنا که گنج ایکن ابقا کمالله دیدی Hayf ana ki genç iken ebka Kimullah dedi çün

چون

حشره دک تا قبری آنک ایلسون اهیله زار Haşre dek tâ kabri anın eylesün ahile zâr

1234

۱۲۳۴

Sene

سنه

Genel Bilgi : Görünüş itibariyle en endamlı taştır. Tespit ettiğimiz taşlar içerisinde yükseklik ve hacim açısından en büyük taştır. Resimde görüleceği üzere taşın alt kısmında kase içerisinde üzüm ve sağ ve solunda çiçek motifi bulunmaktadır. Bir sonraki katalogda taşın yan yüzü açıklanmıştır.

Resim 20

Katalog No : 18
Fotoğraf No : 20
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1234/M. 1819.
Hattın Türü : Sütlis
Kimliği :
Malzemesi : Taş
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Nola cürmün afv edüp

نوله جُرمَن عفو ایدب

Ol münir-i zişanın ceddi

اول منرزشانک جدی

Cennet-ül Meva'da beka

جنت الماواد بقا

Eyleye pervaz ?

ایلیه پرواز ؟

Bu imiş çün tâ

بو ایمش چون تا

Ezel-i cekem Hûda-yi lemyezel

ازل حکم خدای لم یزل

Bu fenada tâ ebed

بو فناده تا ابد

Olmaz kimseye tabdar

اولماز کیمسهیه تابدر

Keşfiya tarihidir çün

کشفیا تاریخیدر چون

Almaz âb-ı lafzı anın

آلماز آب لفظی آنک

Şüphesiz ol emin ?

شبهه سز اول آمین ؟

Ehl-i cennet iskan

اهل جنت اسکان

1234

۱۲۳۴

Sene

سنه

Genel Bilgi : Üsteki taşın yandaki kitabesidir. Uzun olmasından dolayı 2 katalogta incelemeyi uygun gördük.

Resim 21

Katalog No :19
Fotoğraf No : 21
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1208/M. 1793.
Hattın Türü : Sülüs
Kimliği : Hüseyin Ağa
Malzemesi : Mermer
İşlenişı : Kabartma.
Kitabesi :

Hüve'l Bâkî

هُوَ الْبَاقِي

Merhum ve mağfur

مرحوم و مغفور

Hüseyin Ağa'nın

حسين آغانك

Ruhuna bi hürmeten

بجرمة روحه

Fâtiha

فاتحه

1208

١٢٠٨

Sene

سنه

Genel Bilgi : Resimde görüldüğü üzere yazı kısımları ve başlık kısmı yakın tarihlerde boyanmıştır. Başlık kısmı diğer başlıklı taşlara göre daha büyüktür ve destarlı bir başlığa sahiptir.

Resim 22

Katalog No	: 20
Fotoğraf No	: 22
Bulunduğu Yer	: Orhangazi
Tarihi	: H. /M. .
Hattm Türü	: Sülüs
Kimliği	: Kara Hacı Halil Ağa oğlu Hacı Halil Bey
Malzemesi	: Taş
İşlenişi	: Kabartma.
Kitabesi	:

Hüve'l Baki

هُوَال بَاقِي

Merhum ve mağfur

مَرْحُوم و مَغْفُور

İla rahmeti rabbihil gafur

إِلَى رَحْمَتِي رَبِّهَال غَفُور

Es-Seyyid El-Hac Halil

السَّيِّدُ أَل حَجِّ خَلِيل

Bey İbn-i Kara Hacı

بِكِ ابْنِ قَرِه حَاجِي

Halil Ağa ruhiyçün

خَلِيلِ آغَا رُوحِي يِچُون

El Fâtiha

أَل فَاتِحَه

Genel Bilgi : Taşın tarih kısmı tahrip olmuş ve sol üst kısmı ve Hüve-l Bâkî yazılı kısmı da zarar görmüştür.

Resim 23

Katalog No : 21
Fotoğraf No : 23
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1243/M. 1827.
Hattın Türü : Sülüs
Kimliği : İbrahim Ağanın oğlu Ahmed Ağa
Malzemesi : Taş
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Hüve'l Bâkî

هُوَال بَاقِي

Kasap El Hacı

قَضَاب أَل حَاجِي

İbrahim Ağa'nın

إِبْرَاهِيم آغَانَا

Oğlu merhum Ahmed

أَوْغَلِي مَرْحُوم أَحْمَد

Ağa ruhiyçün El Fâtiha

آغَارُوحِي يِچُون أَل فَاتِحَه

1243

١٢٤٣

Sene

سَنَه

Genel Bilgi : Muhtemelen taşın yazı kısımları yakın bir tarihte boyanmıştır. Ayrıca üzerinde mavi lekeden zaman içerisinde müdahalelere maruz kaldığı görülmektedir.

Resim 24

Katalog No : 22
Fotoğraf No : 24
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1191/M. 1777.
Hattın Türü : Sülüs
Kimliği : Zeliha Hatun
Malzemesi : Taş
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Merhume ve mağfürun leha

مرحومه و مغفور

Zeliha Hatun

زلیخا خاتون

Ruhuna Fâtiha

روحنه فاتحه

1191

۱۱۹۱

Sene

سنه

Genel Bilgi : Taşın sol tarafında hafifçe bir kırık olup üst kısmı ve kitabesi yakın bir tarihte boyanmış olduğu kanaatindeyiz.

Resim 25

Katalog No : 23
Fotoğraf No : 25
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1200/M. 1786.
Hattın Türü : Sütlis
Kimliği : Ali Efendi kerimesi Şerife
Malzemesi : Mermer
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Katib El-Hac Ali

کاتب آل حجّ علی

Efendinin kerimesi

أفندیڭ کریمه سی

Merhume ve mağfure

مرحومه و مغفور

Şerife hamile Monla

شریفه حامله ملا

Ruhuna El-Fâtiha

روحنه آل فاتحه

1200

۱۲۰۰

Sene

سنه

Genel Bilgi : Destarlı bir başlığa sahiptir. Zaman içerisinde insan müdahalesine maruz kalan taşlardan biride budur. Fakat bu taş biraz daha şanslı olup bazıları gibi tamamen kırılmamış ya da yok olmamıştır. Zaman içerisinde taşın yüzeyine kireç sürülmüş, kitabesi ve başlığı boyanmıştır. Ayrıca başlığı büyük olan taşlardandır.

Resim 26

Katalog No : 24
Fotoğraf No : 26
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1173/M. 1760.
Hattın Türü : Sülüs
Kimliği : Kundakçı usta Ali Ağa
Malzemesi : Mermer
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Merhum ve mağfur

مرحوم و مغفور

Kundakçı usta

قوناقچي اوسته

Ali ağa

علی آغا

Ruhiyçün

روحي ايچون

El-Fâtiha

أل فاتحه

1173

۱۱۷۳

Sene

سنه

Genel Bilgi : Üzerindeki "Kundakçı" ibaresinden bir meslek dalına ait olduğunu anlıyoruz. Bize meslek dalı ile ilgili bilgi veren iki taştan birisidir. Destarlı bir başlığa sahiptir. Ayrıca başlık kısmı ve kitabesi zaman içerisinde insan müdahalesine maruz kalmıştır.

Resim 27

Katalog No : 25
Fotoğraf No : 27
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1183/M. 1769.
Hattın Türü : Sülüs
Kimliği : Tabancacı Abdi Beşe
Malzemesi : Taş
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Merhum ve mağfur

مرحوم و مغفور

Tabancacı

طباىنجھجى

Abdi Beşe

عبدى بشه

Ruhuna Fâtiha

روحنه فاتحه

1183

۱۱۸۳

Sene

سنه

Genel Bilgi : Meslek dalına ait bilgi veren ikinci taş budur. Destarlı bir başlığı vardır.
Bu taş da zaman içerisinde insan müdahalesine maruz kalmış başlık kısmı ve kitabesi boyanmıştır.

Resim 28

Katalog No : 26
Fotoğraf No : 28
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1126/M. 1714.
Hattın Türü : Sülüs
Kimliği : Ahmed Beşe
Malzemesi : Taş
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Merhum ve mağfur

مرحوم و مغفور

On yedi bölük

اون یدی بولوك

Ahmed Beşe Ruhuna

أحمد بشه روحنه

El-Fâtıha

أل فاتحه

Sene

سنه

1126

١١٢٦

Genel Bilgi : Taşın üst kısmı kırılmış olup ve zaman içerisinde yer değiştiren bir taş olduğu kanaatindeyiz.

Resim 29

Katalog No : 27
Fotoğraf No : 29
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1179/M. 1766.
Hattın Türü : Sülüs
Kimliği : Seyyid Ali Bey
Malzemesi : Taş
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Merhum ve Mağfur

مرحوم و مغفور

Es-Seyyid Ali

السید علی

Bey Ruhuna Fâtiha

بك روحنه فاتحه

1179

۱۱۷۹

Sene

سنه

Genel Bilgi : Başlık kısmı olmayan bir taştır. İlk dikildiği yerde olmayıp zaman içerisinde yer değiştirmiştir.

Resim 30

Katalog No : 28
Fotoğraf No : 30
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1150/M. 1737.
Hattın Türü : Sülüs
Kimliği : Uzun Hacı Ahmed
Malzemesi : Mermer
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Ziyaretten murat olan duadır

زیارتدن مراد اولان دعادر

Bugün bana ise, yarın

بوگون بگا ایسه، یارین

Sanadır Merhum

سگادر مرحوم

Uzun Hacı Ahmed

اوزون حاجی احمد

Ruhuna Fâtiha

روحنه فاتحه

1172

۱۱۷۲

Sene

سنه

Genel Bilgi : Görüldüğü gibi taşın başlık kısmı ve toprağın altına giren kısmı kırık vaziyettedir. Bu nedenle taşın ancak böyle fotoğrafını çekebildik. Zaman içerisinde nasıl bir kötü muameleye maruz kaldığını bize gösteren taşlardan biridir.

Resim 31

Katalog No : 29
Fotoğraf No : 31
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1230/M. 1815.
Hattın Türü : Sütlis
Kimliği : Fatma Tuti
Malzemesi : Mermer
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Çün ecel peymanesi dolmuş murad almadım چون أجل پیمانسی طولمش مراد آلامدم

..... Fani cihanda tul-i ömür sürmedim فان جهانده طولِ عمر سورمدم

..... takdir olmuş ta ezel bilmedim تقدیر اولمش تا ازل بيلمدم

Halil Ağa oğlu Mustafa Bey خليل آغا اوغلی مصطفی بك

Kerimesi ve Mehmed'in hemşiresi merhume کریمه سی و محمدک همشیره سی مرحومه

Merhume Fatma Tuti Ruhuna Fâtiha مرحومه فاطمه طوطی روحنه فاتحه

1230

۱۲۳۰

Sene

سنه

Genel Bilgi : Taşın üst kısmındaki ve ortadaki kırık kısmı rahatlıkla görülebilmektedir. Bu taş bizim kültürel ve sanatsal değerlerimize ne kadar değer verdiğimizi göz önüne sermektedir.

Resim 32

Katalog No :30
Fotoğraf No :32
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1295/M. 1878.
Hattın Türü : Sütlis
Kimliği : Tahtavi İbrahim
Malzemesi : Taş
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Emr etti Hûda eyledi

أمر ایتدی هدا ایلدی

Ferman erişti

فرمان ایریشدی

Ecel vermedi eman

أجل ویرمدی امان

? Ahmed

؟ أحمد

Tahtavi İbrahim

تاختاوي إبراهيم

Ruhuna Fâtiha

روحنه فاتحه

1295

۱۲۹۵

Sene

سنه

Genel Bilgi : Taşın kitabe kısımları biraz ince yazıyla yazılmıştır. Başlık olarak fes biçiminde bir başlığa sahiptir. Zaman içerisinde taş yüzeyine kireç sürülmüştür.

Resim 33

Katalog No : 31
Fotoğraf No : 33
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1191/M. 1777.
Hattın Türü : Sütlis
Kimliği : Hacı Hasan oğlu Osman
Malzemesi : Mermer
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Faraza açılısın bâb-1 cennet

فرضا آچیلسین بابِ جَنَّت

Refik olsun ana ashâb-1 cennet

رفیق اولسون آنا أصحابِ جَنَّت

Tabak Hacı Hasan

طباق حاجی حسن

Oğlu merhum

اوغلی مرحوم

Monla Osman

ملا عثمان

Ruhuna Fâtiha

روحنه فاتحه

1191

۱۱۹۱

Sene

سنه

Genel Bilgi : İnsan müdahalesine maruz kalan taşalrdan biridir. Destarlı bir başlığa sahip olan taşlardan biridir.

Resim 34

Katalog No : 32
Fotoğraf No : 34
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1255/M. 1839.
Hattın Türü : Sütlis
Kimliği : Hacı Halil Efendi oğlu Ali Efendi
Malzemesi : Taş
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Beni kıl mağfiret ey ey rabb-i yezdan

بنی قیل مغفرت ای ای رب یردان

bihakk-1 arş-1 azam nur-u Kur'an

بحق عرشِ عظمِ نورِ قرآن

gelip kabrim ziyaret eden ihvan

گلوب قبرم زیارت ایدن إخوان

ede ruhuma bir Fâtiha ihsan

ایده روحمه بر فاتحه إحسان

Kütahya Devrekli Hacı

کوتاهیه دورکلی حاجی

Halil Efendi Oğlu merhum

خلیل أفندی اوغلی مرحوم

Ali Efendi Ruhuna Fâtiha

علی أفندی روحنه فاتحه

1255

۱۲۵۵

Sene

سنه

Genel Bilgi : Başlık kısmı diğer taşlardan farklıdır. Malzeme olarak da diğer taşlardan daha yumuşak bir taş çeşidi kullanılmıştır.

Resim 35

Katalog No : 33
Fotoğraf No : 35
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1236/M. 1821.
Hattın Türü : Sülüs
Kimliği : Boyalıcalı Ali Ağa
Malzemesi : Taş
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Hüve'l Bâkî

هُوَ الْبَاقِي

Gelip kabrim ziyaret eden

گلوب قبرم زیارت ایدن

ihvan ede ruhuma

إخوان ایده روحمه

bir Fâtiha ihsan merhum

بر فاتحه إحسان مرحوم

ve mağfur Boyalıcalı

و مغفور بویالجهلی

Ali Ağa'nın ruhiyçün

علی آغانک روحیچون

Fâtiha 1236 sene

فاتحه ۱۲۳۶ سنه

Genel Bilgi : Görünüş itibariyle diğer taşlardan farklı bir görünüm arz etmektedir.

Taş cinsi olarakta kolay işlenebilen bir taş cinsi olduğu görülmektedir.

Resim 36

Katalog No : 34
Fotoğraf No : 36
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1184/M. 1771.
Hattın Türü : Sülüs
Kimliği : Halil oğlu Ali
Malzemesi : Taş
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Merhum ve Mağfur

مرحوم و مغفور

Halil Oğlu

خليل اوغلي

Ali bintinin ruhuna

على بنتك روحنه

Rızaen lillah Fâtiha

رضاءً لله فاتحه

Sene

سنه

1184

١١٨٤

Genel Bilgi : Başlık kısmı destarlıdır. Bu taşın da yüzeyine zaman içerisinde kireç sürülmüştür.

Resim 37

Katalog No : 35
Fotoğraf No : 37
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. /M. .
Hattın Türü : Talik
Kimliği : Safiye Monla
Malzemesi : Mermer
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Gençliğine doyamadan gitti cihandan böyle bir hulk-i ilim نجلگنه طويمدان گيتدی

جهانندن بوييله بر خلقي علم

Kabrini pir nur eylesin ol Ferd-ül Hakim

Yirmi yaşına erince bu civan

يگرمی ياشنه ايرنجه بو جوان

Ecel geldi vermedi bir saat eman

أجل گلدی ويرمدی بر ساعت أمان

Gitti dünyadan bir murada ermeden ol kalbi selim گيتدی دنياذن بر مراده ايرمدن

اول قلبي سليم

Hak makamın eylesin fi Cennet-ül Niam

حق مقامك ايله سين في جنت النعم

.okuyan erbab-ı ihvan ruhuma Fâtiha ihsan اوقويان ارباب اخوان روحمه فاتحه احسان

..... Safiye Monla

صافيه ملا

Genel Bilgi : Görüldüğü üzere taş alt kısmı kırıktır. Ama incelediğimiz taşlardan hat,malzeme ve şekil yönünden en güzel taşlardan biridir.

Resim 38

Katalog No : 36
Fotoğraf No : 38
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1217/M. 1803.
Hattın Türü : Sütlis
Kimliği : İbrahim Ağa
Malzemesi : Mermer
İşlenişı : Kabartma.
Kitabesi :

Fenadan bekaya eyledi rıhlet

فنادن بقایه ایلدی رحلت

Ede kabrini hak ravza-i cennet

ایده قبریگی حق روضهٔ جنّت

Merhum ve mağfur leh

مرحوم و مغفر له

İla rahmetillahul Ğafur

إلى رحمته الغفور

Kaza El-Hac İbrahim Ağa

قضا ال حجّ إبراهيم آغا

Ruhuna El Fâtiha

روحنه ال فاتحه

1217

۱۲۱۷

Sene

سنه

Genel Bilgi : Başlık kısmı destarlı olan taşlardan biridir. Taşı uzun uğraşlar sonucu ağaç kökleri arasından çıkarabildik. Diğer taşlara nazaran daha iyi bir durumdadır.

Resim 39

Katalog No : 37
Fotoğraf No : 39
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1220/M. 1806.
Hattın Türü : Sülüs
Kimliği : Zeliha Monla
Malzemesi : Taş
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Gençliğine doyamayan

گنجلگنه طویامیان

Merhume ve Mağfur Leha

مرحومه و مغفور لها

Zeliha Monlanın

زلیخا منلانک

Ruhiyçün El-Fâtiha

روحیچون ال فاتحه

1220

۱۲۲۰

Sene

سنه

Genel Bilgi : Taşın başlık kısmı kırık vaziyettedir. Zaman içerisinde farklı bir noktaya nakledilmiştir.

Resim 40

Katalog No : 38
Fotoğraf No : 40
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. /M. .
Hattın Türü : Talik
Kimliği :
Malzemesi : Mermer
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Ah Minel Mevt

آه منالموت

Ya İlahi gelmişim divanına rahm et bana

يا الهی گلمشیم دیوننه رحم ایت بگا

Lütfun ile meskenim kıl beni yar bana

لطفك ایله مسکنم قیل بنی یار بگا

Serteser yakdı vücudum çare olmadı bana

سرتاسر یاقدی وجودم چاره اولمادی بگا

Dilerim Sübhanımdan bendeye ihsan ukbada bana

دیلرم سبحانمدان بندیه إحسان عقباده

بگا

..... zevcesi merhume

زوجھسی مرحومه

Genel Bilgi : Taşa ilk bakıldığında üzerindeki çiçek motifi hemen göze çarpılmaktadır. Ayrıca hat olarak talik bir yazıya sahip olması taşa ayrı bir güzellik katmıştır. Ancak zaman içerisinde bu taş da bazı taşlar gibi insanların kıyımına uğramıştır. Görüldüğü üzere alt kısmı kırık olup kime ve ne zamana ait olduğu belli değildir.

Resim 41

Katalog No : 39
Fotoğraf No : 41
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1167/M. 1754.
Hattın Türü : Sütlis
Kimliği : Hacı Hasan oğlu Ali
Malzemesi : Taş
İşlenişı : Kabartma.
Kitabesi :

Hacı Hasan oğlu

حاجی حسن اوغلی

Merhum Monla Ali

مرحوم منلا علی

Ruhuna Fâtiha

روحنه فاتحه

Sene

سنه

1167

۱۱۶۷

Genel Bilgi : Taşın başlık kısmı kırık olup fakat alt kısmı sağlam durumdadır. Taşı bulduğumuzda öylece duvar kenarında uzanmış duruyordu. Bu nedenle taş zaman içerisinde yer değiştirmiş olup ilk dikildiği yerde değildir.

Resim 42

Katalog No : 40
Fotoğraf No : 42
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1187/M. 1774.
Hattın Türü : Sülüs
Kimliği : Seyyid Hasan Beşe
Malzemesi : Taş
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Gençliğine doyamayan

گنجلگنه طویامیان

Muradına Eremeyen

مرادینه ایرمیان

.... Seyyid Hasan Beşe

.... سیّد حسن بشه

Ruhuna Fâtiha

روحنه فاتحه

1187

۱۱۸۷

Sene

سنه

Genel Bilgi : Taşın sağ orta kısmında bir kırık vardır. Başlığı sağlam durumda olup destarlıdır.

Resim 43

Katalog No : 41
Fotoğraf No : 43
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1272/M. 1856.
Hattın Türü : Sütlis
Kimliği : Mehmed Efendi
Malzemesi : Mermer
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Hüve'l Bâkî

هُوَ الْبَاقِي

Fenâdan bekâya eyledi rihlet

فنادن بقايا أيلدى رحلت

ide kabrini Hak ravza-i

ايدە قبرىكى حق روضه

Cennet merhum ve mağfur leh

جنت مرحوم و مغفور له

Molla Muhammed zade El-Hac

ملا محمد زاد آل حج

Mehmed Efendi ruhuna Fâtiha

محمد أفندى روحنه فاتحه

1272

۱۲۷۲

Sene

سنه

Genel Bilgi : Başlık kısmı destarlı kavuk olan bu taş zaman içerisinde yer değiştirmiştir.

Resim 44

Katalog No : 42
Fotoğraf No : 44
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1184/M. 1771.
Hattın Türü : Sütlis
Kimliği : Emine Hatun
Malzemesi : Mermer
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Genç iken dar-ı fenadan

گنج ایکن دارِ فنادن

Gitti ol mah-ı beder

گیتدی اول ماه بدر

Deldi bağrın evladlarının

دلدی بغرین اولادلرنک

Leyl-i nehara ah eder

لیلِ نهاره آه ایدر

Merhume Emine Hatun

مرحومه أمینه خاتون

Ruhuna Fâtiha

روحنه فاتحه

1184

۱۱۸۴

Genel Bilgi : Başlık kısmı kırık olan bu taşın alt kısmı sağlamdır. Fakat biz bulduğumuzda toprağa dikili değil duvar kenarında uzanmış durumdaydı

Resim 45

Katalog No : 43
Fotoğraf No : 45
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1202/M. 1788.
Hattın Türü : Sülüs
Kimliği : İbrahim Beşe
Malzemesi : Mermer
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Serdengeçti Oğlu

سردن گچدی اوغلی

Merhum ve Mağfur

مرحوم و مغف

İbrahim Beşe

إبراهيم بشه

Ruhuna Fâtiha

روحنه فاتحه

1202

۱۲۰۲

Sene

Genel Bilgi : Başlık kısmı destarlı kavuk biçimindedir. Bazı taşlar gibi bu taş da zaman içerisinde yer değiştirmiştir.

Resim 46

Katalog No : 44
Fotoğraf No : 46
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1188/M. 1774.
Hattın Türü : Sülüs
Kimliği : Türkmen oğlu Ahmed
Malzemesi : Taş
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Merhum ve Mağfur

مرحوم و مغفور

Türkmen Oğlu

تورکمن اوغلی

Ahmed Ruhiyçün

أحمد روحی ایچون

El-Fâtîha

أل فاتحه

1188

۱۱۸۸

Sene

سنه

Genel Bilgi : Başlık kısmı ve yazı kısmı diğer taşlardan biraz farklıdır. Başlık kısmı destarlıdır. Yine bu taş da bazı taşlar gibi yer değiştirmiştir.

Resim 47

Katalog No : 45
Fotoğraf No : 47
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 11?2/M. 17??.
Hattın Türü : Sütlis
Kimliği : Osman Beşe
Malzemesi : Taş
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Hüve'l Hallâku'l Bâkî

هُوَ الْحَلَاوَالْبَاقِي

Merhum ve Mağfur

مرحوم و مغفور

Osman Beşe

عثمان بشه

Ruhuna Fâtiha

روحنه فاتحه

Sene

سنه

11?2

٢٠١١

Genel Bilgi : Başlık kısmı destarlıdır.

Resim 48

Katalog No : 46
Fotoğraf No : 48
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1232/M. 1817.
Hattın Türü : Sülüs
Kimliği : Muhammed Ağa
Malzemesi : Taş
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Merhum ve mağfur

مرحوم و مغفور

Cambaz oğlu

جمباز اوغلی

Muhammed Ağanın

محمد آغانك

Ruhuna Fâtiha

روحنه فاتحه

1232

۱۲۳۲

Sene

سنه

Genel Bilgi : Başlık kısmı destarlı olup biraz taşın başlık kısmında biraz kırıklık vardır.

Resim 49

Katalog No : 47
Fotoğraf No : 49
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1232/M. 1737.
Hattın Türü : Sütlis
Kimliği : Kara Muhammed Bey kızı Fadime
Malzemesi : Taş
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Nev-civânım uçtu cennet bağına

نوجوانم اوچدی جنّت باغنه

Firakı kaldı vâlidesinin canına

فراقی قالدی والدهسنک جاننه

Kara Muhammed Bey kerimesi

قره محمد بك كريمه سي

Merhume Fadime Molla

مرحومه فاديمه ملا

Ruhuna El-Fâtiha

روحنه آل فاتحه

1232

۱۲۳۲

Sene

سنه

Genel Bilgi : Başlık kısmı bu şekilde olan tek kadın mezar taşıdır.

Resim 50

Katalog No : 48
Fotoğraf No : 50
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1260/M. 1844.
Hattın Türü : Sülüs
Kimliği : Ali Pehlivan oğlu Mürsel İbrahim
Malzemesi : Mermer
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Hüve'l Bâkî

هُوَ الْبَاقِي

Emr etti Hûda eyledi ferman

أمر ایتدی هدا ایلدی فرما

Erişti ecel vermedi ferman

ایریشدی أجل ویرمدی فرمان

Ali Pehlivanın oğlu

علی پهلوانك اوغلی

Merhum Mürsel İbrahim

مرحوم مرسل إبراهيم

Ruhuna Fâtiha

روحنه فاتحه

1747

۱۷۴۷

Sene

سنه

Genel Bilgi : Başlık kısmı destarlıdır ve zaman içerisinde bu taş yer değiştirmiştir.

Resim 51

Katalog No : 49
Fotoğraf No : 51
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1245/M. 1830.
Hattın Türü : Sütlis
Kimliği : Rahime Hanım
Malzemesi : Mermer
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

El- Bâkî

أل باقى

Fenadan bekaya Ebede rihlet

فنادان بقايه أبده رحلت

İde kabrini hak ravza-i cennet

ايدة قبريكنى حق روضه جنت

Boyalıcalı Ali'nin

بويالجهلي على نك

Ehli merhume Rahime

أهلى مرحومه رحيمه

Hânım Ruhuna Fâtiha

حانم روحنه فاتحه

1245

١٢٤٥

Sene

سنه

Genel Bilgi : Taşın başlık kısmının bir miktarı kırılmıştır. Bu taş zaman içerisinde yer değiştirmiş olup ilk dikildiği yerde değildir.

Resim 52

Katalog No : 50
Fotoğraf No : 52
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1174/M. 1761.
Hattın Türü : Sülüs
Kimliği : Sirac Mustafa Beşe oğlu Ali
Malzemesi : Taş
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Sirac Mustafa Beşe

سراج مصطفى بشه

Bey oğlu merhum

بك اوغلى مرحوم

Ali ruhuna Fâtiha

على روحنه فاتحه

Sene

سنه

1174

۱۱۷۴

Genel Bilgi : Başlık kısmı destarlı olan bu taşın kitabe kısmına zaman içerisinde kireç başlık kısmına ise boya sürülmüştür. Taş ilk dikildiği yerde olmayıp zamanla yer değiştirmiştir.

Resim 53

Katalog No : 51
Fotoğraf No : 53
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. /M. .
Hattın Türü : Talik
Kimliği :
Malzemesi : Taş
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Hüve'l Hayyül Bâkî

Bakma Ya Rab yüzümün karasına

Merhem-i rahmetin ur masiyetim yarasına

Ne kadar mücrim isem kesmem ümid

Giremez kimse mevlasıyla kulu arasına

Geçmeye ömr-i garizin gafletle

Sakunub uyma nefis emaresine

Merhum ve Mağfur leh

هُوَ حَى ال باقى

باقمه يا ربّ يوزيمك قره سنه

مرحم رحمتك اور معصيتم ياره سنه

نه قدر مجرم ايسهم كسمم اُميد

گيره مز كيمسه مولسيه قولى آراسنه

غريزك غفلتله گچمگه عمر

صاقونب اويمه نفس اماره سنه

مرحوم و مغفور له

Genel Bilgi : Taşa ilk baktığımızda fes biçimindeki başlık kısmıdır. Ayrıca hat olarak talik oluşu ve sol ve sağ kıvrımlar ve kenar süslemeleri göze çarpmaktadır. Taşın alt kısmı kırık olduğu için tarihi tespiti edilememiştir. Ayrıca ilk dikildiği yerde olmayıp zaman içerisinde yer değiştirmiştir.

Resim 54

Katalog No : 52
Fotoğraf No : 54
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1191/M. 1777.
Hattın Türü : Sülüs
Kimliği : Zeliha Hatun
Malzemesi : Taş
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Merhume ve mağfur leha

مرحومه و مغفور له

Saliha Hatun

صالحه خاتون

Ruhuna Fâtiha

روحنه فاتحه

Sene

سنه

1191

۱۱۹۱

Genel Bilgi : Tipik bir kadın mezar taşıdır. Yüzey kısmı biraz yıpranmış
durumdadır.

Resim 55

Katalog No : 53
Fotoğraf No : 55
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. /M. .
Hattın Türü : Sütlis
Kimliği :
Malzemesi : Mermer
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Bakıp geçme ricam burda ey .....

باقوب گچمه رجام بورد ای

..... der minneti

دیر منّتی

Kabrimi ziyaret eden bize bir dua himmeti

قبریمی زیارت ایدن بزه بر دعا همّتی

Bir Fâtiha ihsan eden bulur yarın cenneti

بر فاتحه إحسان ایدن بولور یارین جنّتی

Pazarköy kazasına tabi Orta

پازارکوی قضااسنه تابع اورته

Karyesi Eşref hanedanından merhum

قریهسی أشرف خاندانندن مرحوم

.....
Genel Bilgi : Bu taşı Orhangazi ilçe mezarlığında değil Dsi'nin hizmet binasının arka kısmında bulduk. Görüldüğü üzere taşın alt kısmı kırık olup yüzeyinde de derin yaralar vardır ve bu yaralar taşın bazı yerlerini okuyamamıza sebep olmaktadır.

Resim 56

Katalog No : 54
Fotoğraf No : 56
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1120/M. 1709.
Hattın Türü : Sülüs
Kimliği : Merhum Muhammed
Malzemesi : Taş
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Merhum	مرحوم
Muhammed	محمد
Ruhuna	روحنه
Fâtiha	فاتحه
Sene	سنه
1120	۱۱۲۰

Genel Bilgi : Böyle küçük bir taşın bu kadar büyük bir başlığa sahip olması şüphesiz bu başlığın diğer kopan bir taştan buna nakledildiğini göstermektedir.

Resim 57

Katalog No : 55
Fotoğraf No : 57
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1110/M. 1699.
Hattın Türü : Sülüs
Kimliği : İsmail
Malzemesi : Taş
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Makamı cennet

مقامی جنّت

Ola ismailin

اوله اسمعیلك

El Fâtiha

أل فاتحه

Sene

سنه

1110

۱۱۱۰

Genel Bilgi : Orhangazi mezarlığında bulduğumuz en eski tarihli taş budur. Yüzey kısmı siyah boya ile boyanmış fakat baştaki makam kelimesindeki mim harfi boyanmamıştır.

Resim 58

Katalog No : 56
Fotoğraf No : 58
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1251/M. 1835.
Hattın Türü : Sülüs
Kimliği : Muhammed Ali oğlu Mustafa Bey
Malzemesi : Mermer
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Pehlivan Muhammed Ali

پهلوان محمد علی

Ağanın Oğlu

آغانك اوغلی

Merhum ve mağfur

مرحوم و مغفور

Mustafa Bey

مصطفی بك

Ruhuna Fâtiha

روحنه فاتحه

1251

۱۲۵۱

Sene

سنه

Genel Bilgi : Bulduğumuzda toprağa yaridan fazlası gömülü olan bu taşın başlık kısmı yoktur. Yüzey ve yazı kısmı oldukça iyi durumdadır.

Resim 59

Katalog No : 57
Fotoğraf No : 59
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1166/M. 1753.
Hattın Türü : Sülüs
Kimliği : Bursalı Uzun Abdi Beşe
Malzemesi : Taş
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Merhum ve Mağfur

مرحوم و مغفور

Bursalı Uzun

بورصلي اوزون

Abdi Beşe

عبدى بشه

Ruhuna Fâtiha

روحنه فاتحه

1166

١١٦٦

Sene

سنه

Genel Bilgi : Taşın sol tarafında ve yüzey kısmında tahrip olunmuş yerler vardır.
İlk dikildiği yerde olmayıp zamna içerisinde yer değiştirmiştir.

Resim 60

Katalog No : 58
Fotoğraf No : 60
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1171/M. 1758.
Hattın Türü :
Kimliği : Merhum İbrahim
Malzemesi : Taş
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Merhum İbrahim

مرحوم إبراهيم

Ruhuna Fâtiha

روحنه فاتحه

1171

١١٧١

Sene

سنه

Genel Bilgi : Kitabesi oldukça kısa olan bu taşın alt kısmı kırık durumdadır.
Destarlı bir başlığa sahiptir. Yüzeyi zaman içerisinde kısmen tahrip olmuştur.

Resim 61

Katalog No : 59
Fotoğraf No : 61
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1123/M. 1711.
Hattın Türü : Sülüs
Kimliği : Merhume Fatıma
Malzemesi : Taş
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Merhume مرحومه

Fatıma فاطمه

Ruhuna روحنه

Fâtıha فاتحه

Sene سنه

1123 ۱۱۲۳

Genel Bilgi :

Resim 62

Katalog No : 60
Fotoğraf No : 62
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. /M. .
Hattın Türü :
Kimliği :
Malzemesi : Taş
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Hüve-l Hallâku'l Bâkî

هُوَ الخلاق الباقي

Fenadan ukbaya

فنادن عقبايه

Eyledi rihlet

أيلدى رحلت

Hûda Şad eylesin

خدا شاد أيلهسين

Ruhuna rahmet

روحنه رحمت

.....

Genel Bilgi : Taşın alt kısmı kırık olmasından dolayı tarih kısmı tespit edilememiştir. Ayrıca taşın başlık kısmının da kırık olması ne derece kötü muameleye maruz kaldığını gözler önüne sermektedir.

Resim 63

Katalog No : 61
Fotoğraf No : 63
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1177/M. 1764.
Hattın Türü : Sütlis
Kimliği : Halil Ağa
Malzemesi : Taş
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Ziyaretten murat olan duadır

زیارتدن مراد اولان دعادر

Bugün bana ise, yarın sanadır

بوگون بگا ایسه، یارین سگادر

Cendelli oğlu Merhum

جندللی اوغلی مرحوم

El-Hac Halil Ağa ruhuna

أل حجّ خلیل آغا روحنه

Fâtiha

فاتحه

1177

۱۱۷۷

Sene

سنه

Genel Bilgi : Zaman içerisinde tahrip olunan taşlardan bir diğeri de budur. Sağ tarafının kırık olması, başlığının olmayışı ve alt kısmının kırık olması bu taşın zaman içerisinde maruz kaldığı kötü muameleyi gözler önüne sermektedir.

Resim 64

Katalog No : 62
Fotoğraf No : 64
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1141/M. 1737.
Hattın Türü : Sülüs
Kimliği : Muhammed oğlu Ali
Malzemesi : Taş
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

El hac

أل حجّ

Muhammed Oğlu

محمد اوغلی

Merhum

مرحوم

Ali

علی

Ruhuna

روحنه

Fâtiha

فاتحه

Sene

سنه

1141

۱۱۴۱

Genel Bilgi :

Resim 65

Katalog No : 63
Fotoğraf No : 65
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1148/M. 1736.
Hattın Türü : Sülüs
Kimliği : Cabi oğlu Seyyid Mustafa
Malzemesi : Taş
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Merhum : مر حوم

Cabi Oğlu : جابي اوغلی

Es Seyyid : السید

Mustafa : مصطفى

Çeli Ruhuna : چلی روحنه

Fâtiha : فاتحه

Sene : سنه

1148 : ۱۱۴۸

Genel Bilgi :

Resim 66

Katalog No : 64
Fotoğraf No : 66
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 11../M. 17...
Hattın Türü : Sütlis
Kimliği : Merhum Ali
Malzemesi : Taş
İşlenişı : Kabartma.
Kitabesi :

Merhum

مرحوم

Ali Ruhuna

علی روحنه

El-Fâtiha

أل فاتحه

Sene

سنه

11..

..۱۱

Genel Bilgi : Taşın tarih kısmının tahrip olması nedeniyle tarih kısmını tam okuyamadık.

Resim 67

Katalog No : 65
Fotoğraf No : 67
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1124/M. 1712.
Hattın Türü : Sütlis
Kimliği : Fatma
Malzemesi : Taş
İşlenişı : Kabartma.
Kitabesi :

Dünya -

دنیا -

Sına

سینه

Doyamayan

طویامیان

Fatma

فاطمه

Ruhuna

روحنه

Fâtiha

فاتحه

Sene

سنه

Genel Bilgi :

Resim 68

Katalog No : 66
Fotoğraf No : 68
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1124/M. 1712.
Hattın Türü : Sütlis
Kimliği : Adil Han
Malzemesi : Taş
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Merhum

مرحوم

Adil

عادل

Han

خان

Ruhuna

روحنه

Fâtiha

فاتحه

Sene

سن

1124

۱۱۲۴

Genel Bilgi :

Resim 69

Katalog No : 67
Fotoğraf No : 69
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1138/M. 1725.
Hattın Türü : Sütlis
Kimliği : Ömer oğlu Hacı İsmail
Malzemesi : Taş
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Merhum

مرحوم

El Hac Ömer

أل حجّ عمر

Oğlu hacı

اوغلی حاجی

İsmailin

اسمعیلك

Ruhuna

روحنه

Fâtiha

فاتحه

1138

۱۱۳۸

Genel Bilgi :

Resim 70

Katalog No : 68
Fotoğraf No : 70
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1141/M. 1729.
Hattın Türü : Sülüs
Kimliği : Rahime Hatun
Malzemesi : Taş
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Merhume

مرحومه

Rahime Hatun

رحيمه خاتون

Ruhuna Fâtiha

روحنه فاتحه

Sene

سنه

1141

١١٤١

Genel Bilgi : Tipik bir kadın mezarı olan bu taşın yüzey kısmı oldukça yıpranmış durumdadır.

Resim 71

Katalog No : 69
Fotoğraf No : 71
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1141/M. 1729.
Hattın Türü : Sülüs
Kimliği : Muhammed oğlu Ali
Malzemesi : Taş
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

El hac	أل حجّ
Muhammed Oğlu	محمد اوغلی
Merhum	مرحوم
Ali	علی
Ruhuna	روحنه
Fâtiha	فاتحه
Sene	سنه
1141	۱۱۴۱

Genel Bilgi : Başlık kısmı destarlı olan bu taşın başlık kısmı muhtemelen sonradan taş üzerine nakledilmiştir.

Resim 72

Katalog No : 70
Fotoğraf No : 72
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1229/M. 1813.
Hattın Türü : Sütlis
Kimliği : Recep oğlu hasan
Malzemesi : Taş
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Doyamayup gençliğine çün

طويميوب گنجلگنه چون

Oldu namurad rahmetine

اولدی نامراد رحمتنه

Müstağrak ider bil ibad

مستغرق ايدر بيل عباد

Recep oğlu merhum

رجب اوغلی مرحوم

Cennet mekan Monla Hasan

جنت مکن منلا حسن

Ruhuna El-Fâtiha

روحنه ال فاتحه

1229

۱۲۲۹

Sene

سنه

Genel Bilgi : Başlık kısmı destarlıdır. Yüzey kısmı biraz yıpranmış durumdadır.

Resim 73

Katalog No : 71
Fotoğraf No : 73
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1219/M. 1804.
Hattın Türü : Süslü
Kimliği : Emine Hatun
Malzemesi : Mermer
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Ziyaretten murad olan duadır

زیارتدن مراد اولان دعادر

Bugün bana ise yarım sanadır

بوگون بگا ایسه یارین سگادر

Tabak El-Hac Hasanzade

طباق آل حجّ حسن زاد

Ahmedin ehl-i merhume ve mağfure

احمدیک اهلِ مرحومه و مغفور

Emine Hatun Ruhuna Fâtiha

أمینه خاتون روحنه فاتحه

1219

۱۲۱۹

Sene

سنه

Genel Bilgi : Yarıdan fazlası toprağa gömülü olan bu taşı çıkarmak için yaklaşık yarım saat uğraştık.Şekil itibariyle tipik bir kadın mezar taşıdır.

Resim 74

Katalog No : 72
Fotoğraf No : 74
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1220/M. 1805.
Hattın Türü : Sütlis
Kimliği : Fatma Kadın
Malzemesi : Mermer
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Nevcivanım uçtu cennet bağına

نوجوانم اوچدی جنت باغنه

Fırakı kaldı validesi canına

فراقی قالدی والدس جانک

Gençliğine doyamadan muradına eremeden

گنجلگنه طویامادن مرادینه ایرمدن

Tekşur Osman Dainin kerimesi

توکشر عثمان داینک کریمهسی

Merhume Fatma kadın Ruhuna Fâtiha

مرحومه فاطمه قادین روحنه فاتحه

1230

۱۲۳۰

Sene

سنه

Genel Bilgi : Tipik bir kadın mezar taşı olan bu taş tamamen toprağa gömüli halde iken bulduk. Yüzey kısmı ve yazı kısmı iyi durumdadır.

Resim 75

Katalog No : 73
Fotoğraf No : 75
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1282/M. 1866.
Hattın Türü : Talik
Kimliği :
Malzemesi : Mermer
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

.....

El- Hac Mustafa Ağa

أل حجّ مصطفى آغا

Mahdumu ?

مخدومی

Ağanın ruhu şerifi

آغانك روحی شریفی

İçin Rızaen-lillah

ایچون رضاء الله

Teala El-Fâtiha

تعلى أل فاتحه

Genel Bilgi : Taşın üst kısmı kırıktır. Taşa bakıldığında sağ ve sol taraflarındaki yaprak süslemesi göze çarpmaktadır.

Resim 76

Katalog No : 74
Fotoğraf No : 76
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1142/M. 1730.
Hattın Türü : Sülüs
Kimliği : Küçük Ali
Malzemesi : Taş
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Merhum مرحوم
Ve mağfur و مغفور
Küçük كوجك
Ali ru- على رو -
huna Fâtiha حنه فاتحه
Sene سنه
1142 ١١٤٢
Genel Bilgi :

Resim 77

Katalog No : 75
Fotoğraf No : 77
Bulunduğu Yer : Orhangazi
Tarihi : H. 1140/M. 1728.
Hattın Türü : Sülüs
Kimliği : Şerife Gülsüm Kadın
Malzemesi : Taş
İşlenişi : Kabartma.
Kitabesi :

Merhume	مرحومه
Şerife	شریفه
Gülsüm	گلسم
Kadın	قادین
Ruhuna	روحنه
Fâtiha	فاتحه
Sene	سنه
1140	۱۱۴۰

Genel Bilgi :

BÖLÜM V

SONUÇ

Kuruluşundan bu yana Yalova-Bursa arasında önemli bir konuma sahip olan Orhangazi ilçesinde yapmış olduğumuz çalışmalar sonucunda 75 adet mezar taşı tespit ettik. Şüphesiz bu konuyu seçmemizdeki asıl gaye şunlar idi; Birer açık hava müzesi konumunda olan sanat şaheseri olan mezar taşlarımızı tespit etmek, şu ana kadar Orhangazi ilçesi ile ilgili yapılan çalışmaların çok nadir olmasından dolayı ilçe ile ilgili olan bu boşluğu kısmen doldurmak, tespit edilen taşlarımızın gelecek nesillere aktarılmasını sağlamak için bunları belgelemek ve kataloglamak, geçmişle olan bağlantımızı daha da kuvvetlendirerek birer tapu senedi hükmündeki bu taşlarımızın kaybolup gitmesini, yıpranmasını ve çalınmasını engellemek, mezar taşları konusunda yapılan çalışmalara bir yenisini eklemek ve bu konuda çalışma yapacaklara emsal teşkil etmektir.

Her gün yüzlerce insanın önünden geçtiği ve üzerinde ne yazdığını bilmediği bu taşlar kendi medeniyetimize, sanatımıza ve tarihimize olan yabancılığı göz önüne sermektedir. Öte yandan bilinçsiz cahil insanların hatta bir takım görevlilerin bilmeden bu sanat eserlerine verdiği zarar telafi edilemezdir. Şimdiki yetkililerden aldığımız bilgiye göre geçmişte şu anda tespit ettiğimiz sayıdan çok daha fazla mezar taşının olduğu fakat yeni yapılan mezarlar ile birlikte bu taşlarında bazı mezarların içine gömüldüğü ya da bilinçsiz cahil insanlar tarafından çalındığını öğrendik.

Tespit ettiğimiz taşlardan 6'sı Paşapınar köyüne, 11'i Sölöz beldesine, 58 adeti ise Orhangazi'ye aittir. Öte yandan mezar taşı araştırmasına gittiğimiz diğer köylerde ise yetkililerden aldığımız bilgiye göre evvelden mezar taşlarının olduğunu fakat mesire ve piknik alanı açılması sebebiyle bu taşların kaybolduğunu, bazı taşların ise bilinçsizce çalındığını öğrenmiş olduk.

İncelediğimiz 75 taşı cinsiyet olarak değerlendirdiğimizde bu taşlardan 50 adeti erkek (Katalog No: 1, 2, 5, 9,12,13,15,16, 18, 19, 20, 21, 24, 25, 26, 27, 28, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 39, 40, 41, 43, 44, 45, 46, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 57, 58, 61, 62, 63, 64, 66, 67, 69, 70, 73, 74), 21 adeti ise kadın mezar taşıdır (Katalog No: 3, 4, 6, 7,8,10,11,14,17, 22, 23, 29, 37, 38, 47, 56, 59, 65, 71, 72, 75). 4 adet taş (Katalog No: 35, 42, 60, 68) ise çeşitli sebeplerden dolayı kime ait olduğu öğrenilememiştir.

Yazı türü olarak baktığımızda bu taşlardan 67 adeti sülüs yazı ile (Katalog No: 1,2,3,4,6, 7,8,9,10,11,12,15,17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 74, 75), 8 adeti ise talik yazı ile yazılmıştır (Katalog No:5,13,14,16,35,38,51,73).

Bu taşları tarihleri bakımından değerlendirdiğimizde ise 1 adet taş 17. yy'a (Katalog No:55), 40 adeti 18. yy'a (Katalog No:1, 2, 3, 4, 5, 10, 15, 19, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 31, 34, 39, 40, 42, 43, 44, 47, 50, 52, 54, 56, 57, 58, 59, 61, 62, 63, 65, 66, 67, 68, 69, 74, 75) aittir. 23 taş ise 19. yy'a aittir. (Katalog No: 6, 7,8,9,12,16,17, 18, 21, 29, 30, 32, 33, 36, 37, 41, 46, 48, 49, 70, 71, 72, 73). Ayrıca bu taşlardan 5 adet taşın (Katalog No:35,38,51,53,60) yazı kısmı kırık olduğu için, 3 taşın (Katalog No:20,45,64) yazı kısmı tahrip olduğu için, 3 taşın da toprağa gömüldüğü için (Katalog No:11,13,14) tarihleri tam olarak tespit edilememiştir.

Bu taşlardan 46 adet taş (Katalog No: 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 19, 21, 22, 23, 24, 25, 28, 29, 31, 35, 36, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 46, 47, 48, 49, 51, 53, 56, 58, 70, 71, 72, 73) mermer malzemedden, 29 adet taş (Katalog No:26, 27, 30, 32, 33, 34, 37, 45, 50, 52, 54, 55, 57, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 74, 75) ise taş malzemedden yapılmıştır.

İncelediğimiz taşlar içerisinde önem bakımından en önemli taşlar 1667-1716 yılları arasında Osmanlıda 3 defa sadrazamlık yapmış olan Şehit Ali Paşa ya da diğer adıyla Silahdar Ahmet Paşa'nın kız kardeşine ve yeğenine ait olan taşlardır. (Katalog no: 1, 3)

Öte yandan mezartaşlarında "**tabancacı**" (Katalog No:25) ve "**kundakçı**" (Katalog No:24) olmak üzere iki meslek dalına ait olan taşta rastlanmıştır.

İncelediğimiz mezar taşlarından en eski tarihli (Katalog No:55), 1699 yılına ait olan taştır. En yeni tarihli (Katalog No:30) mezar taşı ise, 1878 yılına ait olan taştır.

Orhangazi köylerinde yaptığımız araştırmalarda sadece Paşapınar köyü ve Sölöz beldelerinde mezar taşı tespit edilmiştir. Bizzat gittiğimiz Gürle, Yeni Gürle, Ortaköy, Yeniköy, Gedelek, Üreğil, Çakırlı ve Nadır gibi yerlerde mezar taşı tespit edilmemiştir. Yetkililerden aldığımız bilgilere göre buradaki mezar taşlarının ya

kaybolduğunu ya da çalındığını öğrendik. Gidemediğimiz yerlere ise ya yetkililere telefon açılmış ya da burada yaşayan insanlarla irtibata geçilmiştir. Yapılan görüşmelerde aynı şekilde bu yerlerde evvelce taşların olduğunu fakat daha sonradan ya kaybolduğunu ya da çalınmış olduklarını öğrenmiş olduk. Öte yandan bazı yeni kurulan köylerde doğal olarak mezar taşı olmadığı için herhangi bir tespitte bulunulamamıştır.

Kısacası ecdadımıza ait olan bu yüce sanat abidelerinin korunup gelecek nesillere aktarılması bize düşen ulvi vazifelerdendir. Onlar nasıl ki yaşadığımız toprakları bize emanet etmişse tıpkı bu sanat eserlerini de bize emanet etmişlerdir. Bize düşen " zararın neresinden dönülürse kardır" anlayışı ile geçmişe yapılan bir takım hataların tekrar edilmesini engellemek ve bu eserlerimize sahip çıkarak onları gelecek nesillere aktarmaktır. O zaman gerçek manada bize verilen emanete hakkıyla sahip çıkmış olacağız.

KAYNAKLAR

- AÇIKGÖZOĞLU, Sacit, (1998). *Hattat Sami Efendinin Mezar Taşı Kitabeleri*, Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu, İstanbul, s. 128-139
- ARSEVEN, Celal Esat. (1955-59). *Türk Sanatı Tarihi*, 453. İstanbul.
- ARSEVEN, Celal Esat. (1998). *Sanat Ansiklopedisi*, III, 1318. İstanbul.
- AYANOĞLU, F. İsmail. (1942) "*Vakıflar İdaresince Tanzim Ettirilen Tarihi Makbereler*", Vakıflar Dergisi, Sayı II, Ankara
- AYANOĞLU, F. İsmail. (1958). *Fatih Devri Ricali Mezar Taşları ve Kitabeleri*, Vakıflar Dergisi IV, 193-208. Ankara.
- BARTHOLD, W. (1974). *Türklerde ve Moğollarda Defin Merasimi Meselesine Dair*, (İnan, A. Rusça'dan Çev.Ed.) 516. Ankara.
- BAŞKAN, Seyfi (1993). "*Eski Türklerde Mezar Taşları*", Théma Larousse, VI, B.Y.Y. , 236.
- BAŞKAN, Seyfi. (1996) *Karamanoğulları Dönemi Konya Mezar Taşları*, Ankara.
- BAYKARA, Tuncer. (1993). *Asya Türk Kültürünün Bir Unsuru Olan Mezar Taşı*, X. Vakıf Haftası Kitabı, 127. Ankara.
- BERK, Süleyman. (2007). *Zamanı Aşan Taşlar*, İstanbul.
- ÇORUHLU, Yaşar. (1998). *Erken Devir Türk Sanatının ABC'si*, İstanbul.
- DAĞLIOĞLU, Hikmet Turan. (1943) *Mezarlarımız ve Mezar Taşlarımız, Tarihten Sesler*, S.1, s.18.
- DEVELLİOĞLU, Ferit. (2004). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara
- DIYARBEKİRLİ, Nejat. (1972). *Hun Sanatı*, İstanbul.
- ESİN, Emel. (2006). *Türklerde Maddi Kültürün Oluşumu*, İstanbul.
- EYİCE, Semavi. (1996) *Mezarlıklar ve Hazireler, Cimetières Et Traditions Funéraires Dans Le Monde Islamique (İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri)*, Ankara, s.123-134.

- HASEKİ, Metin.. (1976). *Plastik Açıdan Mezar Taşları*, İstanbul.
- HASEKİ, Metin. (1977). *Plastik Açıdan Türk Mezar Taşları*, 473. İstanbul.
- HIZLI, Mefail. (1999). *Osmanlı Dönemi Bursa Mezarlıkları*, Bursa
- İNAN, Abdülkadir. (1972). *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, T.T.K.B, Ankara.
- KAFESOĞLU, İbrahim. (1980). *Eski Türk Dini*, 47. Ankara.
- KAPLANOĞLU, Raif. (1988). *Orhangazi (dün-bugün-yarın)*, Ankara
- KAPLANOĞLU, Raif. (2001). *Bursa Ansiklopedisi I (Yer Adları)*, Bursa
- KARA, İsmail. (1998). *Biraz Yakın Tarih Biraz Uzak Hurafe*, 178. İstanbul.
- KARAÇAĞ, Demet. (1994). *Bursa' daki 14.-15. Yüzyıl Mezartaşları*, Ankara.
- KARAMAĞARALI, Beyhan. (1972). *Sivas ve Tokat'taki Figürlü Mezar Taşlarının Mahiyeti Hakkında*, Selçuklu Araştırmaları Dergisi II, 75-103.
- KARAMAĞARALI, Beyhan. (1992). *Ahlat Mezar Taşları*, 52. Ankara.
- KARAMAĞARALI, Beyhan. (1998). *Kültür Tarihimiz Bakımından Mezar Taşlarının Önemi ve İkonografisi*, Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu, 33-46.
- KARAMÜRSEL, Alim. (2002). *Türklerde Mezar Geleneği*, Türkler Ansiklopedisi III, 76-79. Ankara.
- LAQUER, Hans Peter. (1997). *Hüve'l Baki*, İstanbul.
- MERMUTLU, Bedri, Öcalan, Hasan Basri. (2011). *Tarihi Bursa Mezar Taşları I Bursa Hazireleri*, Bursa
- Meydan Larousse, (1990). *Mezar*, VIII, 703. İstanbul.
- ÖGEL, Bahattin. (1962). *İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi*, 16. Ankara.
- ÖNDER, Ali Rıza. (1987). *Mezar Taşlarında Halk Kültürü*, III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, C.V. Ankara.

ÖZKAN, Haldun. (2000). *Erzincan ve Çevresinde Orta Asya Türk Geleneğini Sürdüren Bezemeli Mezar Taşları*, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 15, 37-47.

SAĞIROĞLU Aslan, Aslı. (2005). *Kayseri Zamantı ırmağı Çevresindeki Bezemeli Mezar Taşları*, Kayseri.

SARAÇOĞLU, Necibe. (1950). *Türk Mezarlarına Dair Araştırma*, İstanbul.

ŞEKER, Mehmet, (1998). *Türk Mezar Bitimi Bir Disiplin Olarak Kurulmalı*, Geçmişten Günümüze Mezarlık Kültürü ve İnsan Hayatına Etkileri Sempozyumu, İstanbul, s. 25-32

TANYU, Hikmet. (1968). *Türklerde Taşla İlgili İnançlar*, Ankara.

TUNÇEL, Gül. (1989). *Batı Anadolu Bölgesinde Cami Tasvirli Mezar Taşları*, Ankara.

UĞRAŞKAN. Erol. (2007). *Kastamonu Ferhat Paşa ve Atabey Gazi Camileri'nin Hazirelerindeki Mezar Taşları*, Konya.

UNAT, Faik Reşit. (1988). *Hicri Tarihleri Miladi Takvimlere Çevirme Klavuzu*, Ankara

ÜLKER, Necmi. (1984). *Pınarbaşı Mezar Kitabeleri*, II.Araştırma Sonuçları Toplantısı, 5. İzmir.

YURTTAŞ, Hüseyin. (2000). *Erzurum'daki Mezar Taşlarından ve Vakfiyelerinden Birkaç Örnek*, IV.Ortaçağ ve Kültür Dönemi Kazıları ve Araştırma Sempozyumu Bildirileri, 138. Van.

http://www.orhangazi.bel.tr/site/index.php?modul=10_3&id=136(21.01.2012)

<http://www.soloz.bel.tr/index.php?md=showpage&pID=1>(21.01.2012)